

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁRSKA DIPLOMOVÁ PRÁCA

Japonská autorská literatura pre deti a mládež

Japanese authors' literature for children and youth

OLOMOUC 2018 Mária Liptáková

Vedúci diplomovej práce: **Prof. Zdeňka Švarcová, Dr.**

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne a uviedla všetky použité pramene a literatúru.

V Olomouci dňa

.....

Podpis

ANOTÁCIA

Počet strán: 49

Počet znakov (vrátane medzier): 81 226

Počet titulov použitých prameňov a literatúry: 24 (vrátane elektronických zdrojov)

Kľúčové slová: literatúra pre deti a mládež, japonská detská literatúra, japonská autorská literatúra pre deti a mládež, Anno Micumasa, Anno Masaičiró, Cuboi Sakae, Imae Jošitomo, Inui Tomiko, Jamanaka Hisaši, Kójama Jošiko, Tačihara Erika

Cieľom práce je uviesť do problematiky japonskej autorskej literatúry pre deti a mládež. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá – úvodná kapitola obsahuje charakteristiku detskej literatúry vo všeobecnosti. Stručne definuje jej základné prvky (témy, žánre, formy), jej význam a funkciu, ale tiež recipienta, ktorému je určená. Druhá kapitola sa zaoberá históriou vzniku japonskej detskej literatúry zhruba od stredoveku až po obdobie po 2. svetovej vojne, kedy sa začala postupne formovať japonská autorská literatúra pre deti a mládež. Tretia kapitola obsahuje biografie vybraných japonských autorov, ktorí sa literárnej tvorbe pre deti a mládež venovali/venujú primárne alebo sekundárne. V poslednej – štvrtej kapitole sú charakterizované a analyzované niektoré z diel autorov, uvedených v predchádzajúcej kapitole.

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada poďakovala pani profesorke Zdeňke Švarcovej, Dr. za jej čas, trpezlivosť, všetky cenné rady a povzbudivé slová, ktoré mi veľmi pomohli pri písaní tejto práce.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 LITERATÚRA PRE DETI A MLÁDEŽ	10
1.1 Definícia.....	10
1.2 Veková kategorizácia.....	14
1.3 Význam a funkcia	15
2 HISTORICKÝ VÝVOJ LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ V JAPONSKU....	17
2.1 Obdobie do 2. svetovej vojny	17
2.2 Obdobie po 2. svetovej vojne	18
3 JAPONSKÍ AUTORI LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ	24
3.1 Anno Micumasa a Anno Masaičiró	24
3.2 Cuboi Sakae	26
3.3 Imae Jošitomo	27
3.4 Inui Tomiko	28
3.5 Jamanaka Hisaši.....	30
3.6 Kójama Jošiko.....	31
3.7 Tačihara Erika.....	31
4 CHARAKTERISTIKA A ANALÝZA VYBRANÝCH DIEL	33
4.1 Predškolský vek a mladší školský vek.....	33
4.1.1 ANNO MICUMASA a ANNO MASAIČIRÓ: Pohádka z cukřenky.....	33
4.1.2 IMAE JOŠITOMO: poviedky	34
4.1.3 INUI TOMIKO: Tučniačatá Puk a Kuk	35
4.1.4 INUI TOMIKO: Eskymáček Tajaut a medvědi.....	37
4.1.5 JAMANAKA HISAŠI: Profesor Kurama vynálezcom	38
4.1.6 TAČIHARA ERIKA: Skřítkové a strašidla.....	39
4.2 Stredný a starší školský vek.....	40
4.2.1 CUBOI SAKAE: Dvadsaťštyri očí.....	40
4.2.2 KÓJAMA JOŠIKO: Příběh dívky Ariko	42
ZÁVER	44
RESUMÉ	45
ZOZNAM POUŽITÝCH PRAMEŇOV A LITERATÚRY	46

Edičná poznámka

V prepise japonských mien a názvov do latinky používam slovenskú transkripciu, s výnimkou niektorých zdrojov uvedených v bibliografii, v ktorých je zachovaná pôvodná anglická transkripcia.

Všetky japonské mená uvádzam tradičným japonským spôsobom, t.j. najprv priezvisko a potom vlastné meno. Mená sú, podľa potreby, deklinované. V biografických menách jednotlivých japonských autorov uvedené aj v pôvodnej japonskej verzii. Rovnako je tomu tak aj pri názvoch analyzovaných diel. Ak nie je uvedené inak, názvy diel preložila do slovenčiny autorka práce.

Japonské a iné cudzojazyčné výrazy (s výnimkou miestnych názvov, názvov inštitúcií a pomenovaní historických ér) sú písané kurzívou.

V poznámkach pod čiarou sú zdroje citácií uvedené v skrátenej podobe – meno autora, rok vydania publikácie/článku a číslo strany. V prípade zdrojov z internetu sú uvedené len hypertextové odkazy na stránky, z ktorých boli informácie čerpané.

ÚVOD

Určite sa nebudem mýliť, keď budem tvrdiť, že literatúra pre deti a mládež tvorí významnú súčasť literárnej tvorby každej krajiny. Veď kvalitné literárne dielo dokáže nielen formovať charakter človeka, prehľbovať jeho vedomosti, rozvíjať jeho kognitívne procesy, ale v prvom rade ponúka zmysluplný a obohacujúci spôsob oddychu a zábavy.

Avšak vznik detskej literatúry, ako špeciálneho typu literatúry, a taktiež získanie si svojho dôležitého postavenia v rámci literárnej tvorby, má pomerne mladé korene. V minulosti boli totiž deti pokladané za akýchsi „malých dospelých“, a preto sa nepovažovalo za nutné tvoriť literatúru určenú špeciálne pre ne.¹ Až po uvedomení si špecifik detského recipienta, nastal aj v literárnej tvorbe významný obrat. A tak sa postupne začali objavovať diela, ktoré zohľadňovali potreby a záujmy mladých čitateľov. Na Západe (Európa, USA) prišlo k tejto zmene o niečo skôr, v Japonsku až na konci 19. storočia. Veľkú zásluhu na tom mala práve západná detská literatúra.²

Práca ponúka (vzhľadom na obmedzenosť dostupných informačných zdrojov) stručný prehľad dejín vzniku a vývoja japonskej literatúry určenej deťom a mládeži, s dôrazom na vznik autorskej literatúry. Okrem toho obsahuje biografie niekoľkých japonských autorov, ktorí písali/píšu, primárne alebo sekundárne, diela určené mladému publiku. Niektoré z ich diel sú následne charakterizované a analyzované v ďalšej kapitole práce. Podmienkou výberu konkrétnych autorov (a následne ich diel) bola dostupnosť knižného vydania, minimálne jedného z ich diel, v českom alebo slovenskom preklade. Toto kritérium som si stanovila preto, lebo bolo mojím zámerom predstaviť v práci také diela, ktoré si bude môcť prečítať v rodnom jazyku (a tým sa zároveň aj oboznámiť s týmto druhom japonskej literárnej tvorby) český aj slovenský čitateľ. Všetko sú to diela, ktoré v Japonsku vznikli v 50. – 80. rokoch 20. storočia, avšak vďaka „univerzálnosti“ spracovávaných tém – teda takých, ktoré nie sú kultúrne ohraničené a sú zrozumiteľné pre široké publikum recipientov (riša zvierat, fantastické bytosti, mladí hrdinovia) – väčšina z nich, môžu zaujať aj súčasného mladého recipienta (japonského aj západného).

Dôvodom absencie diel súčasných japonských autorov detskej literatúry v mojej práci je práve ich nedostupnosť v českom alebo slovenskom jazyku. V minulosti sa

¹ Stewig, 1988, s. 2.

² Wakabayashi, 2008, s. 227.

prekladom japonskej detskej literatúry venoval český japanológ a prekladateľ Ivan Krouský (1933 – 2007), ktorý často spolupracoval s českým spisovateľom Zdeněkom K. Slabým (1930). Na Slovensku to bol zase spisovateľ a prekladateľ Viktor Krupa (1936). Žiaľ, v súčasnosti sa prekladom tejto časti japonskej literatúry už nikto (alebo zatiaľ nikto) aktívne nevenuje.

Prameňmi pre analýzu boli nasledujúce literárne diela: *Pohádka z cukřenky* (Anno Micumasa, Anno Masaičiró), poviedky (Imae Jošitomo), *Tučniačatá Puk a Kuk* (Inui Tomiko), *Eskymáček Tajaut a medvědi* (Inui Tomiko), *Profesor Kurama vynálezcem* (Jamanaka Hisaši), poviedky (Tačihara Erika), *Dvadsaťštyri očí* (Cuboi Sakae), *Příběh dívky Ariko* (Kójama Jošiko). Diela sú rozdelené podľa vekových kategórií, pre ktoré sú primárne určené (táto informácia je často uvedená v knižných vydaniach diel) – ide o vekovú kategóriu predškolský vek a mladší školský vek (3 – 9 rokov) a vekovú kategóriu stredný a starší školský vek (9 – 15 rokov).³

V procese analýzy som si, okrem dejovej línie, všímala predovšetkým spracovávanú tému, postavy – hlavného/hlavných protagonistov, prípadne aj vedľajších hrdinov príbehu, s ktorými sa môže mladý recipient identifikovať. Ďalej prvky, ktoré by recipienta na diele mohli upútať (vd'aka ktorým by po diele siahol), prípadne naopak, prvky, ktoré by ho mohli odradiť alebo by v diele mohli pôsobiť rušivo.

Za kľúčové literárne zdroje (vzhľadom na nedostatok informačných zdrojov), zaoberajúce sa históriou a čiastočne aj charakteristikou japonskej detskej literárnej tvorby, pokladám článok s názvom *Post-war children's literature in Japan* (Watanabe Šigeo, 1970), a tiež článok *Foreign Bones, Japanese Flesh: Translations and the Emergence of Modern Children's Literature in Japan* (Wakabajaši Judy, 2008).

Pri spracovávaní biografíí jednotlivých autorov som sa opierala o publikáciu Vlasty Winkelhöferovej *Slovník japonské literatury* (Praha, Libri, 2008) a využila som tiež niekoľko zdrojov z internetu, z dôvodu nedostatku informácií o niektorých autoroch.

Práca obsahuje stať (prvá kapitola), v ktorej vo všeobecnosti definujem pojem literatúra pre deti a mládež spolu s jej jednotlivými prvkami vrátane charakteristiky recipienta, ktorému je primárne určená. Cieľom tejto všeobecnej kapitoly je uviesť do

³ Kopál, Tarcalová In: Koniarová, 2012, s. 11 – 12.

problematiky detskej literatúry – teda objasniť tento pojem a vysvetliť, čo je možné pokladať za jej súčasť (čím sa vyznačuje, čo je pre ňu typické), a čo už nie. Z tohto dôvodu táto časť práce predchádza kapitolám zaoberajúcim sa priamo japonskou literatúrou pre deti a mládež.

Podnetom pre výber spracovávanej témy bol osobný záujem o túto problematiku, a taktiež skutočnosť, že sa ňou doteraz ešte nikto intenzívnejšie nezaoberal, v čom vidím aj prínos a rovnako aj atraktívnosť tejto práce.

1 LITERATÚRA PRE DETI A MLÁDEŽ

1.1 Definícia

Literatúra pre deti a mládež vyjadruje tú časť literárnej tvorby, ktorá zodpovedá recepcii vekovo vymedzeného a diferencovaného okruhu príjemcov detí a mládeže, a to bez ohľadu na to, či ide o zámernú tvorbu pre mladých čitateľov (tzv. intencionálna literatúra pre deti a mládež) alebo o diela literatúry pre dospelých, ktoré sú vhodné aj pre deti a mládež (tzv. neintencionálna literatúra pre deti a mládež).⁴ V literatúre pre deti a mládež je dôležitým determinantom poetiky a estetiky uplatňovanie tzv. detského aspektu – tvorivé koncipovanie umeleckého obrazu v literárnom diele na základe anticipačnej predstavy autora o detskom videní a hodnotení sveta, určovanom vekovo-vývinovou úrovňou detského recipienta.⁵

Dieťa alebo mladistvý je v istom zmysle odlišnou bytosťou než dospelý človek.⁶ Odlišuje sa svojim myslením, chápaním sveta, schopnosťami, svojimi potrebami a záujmami, svojimi problémami atď. Všetko toto sa musí odraziť vo výbere tém, postáv, prostredí, žánrov a celkového spracovania kníh určených pre deti a mládež. Dôležitým faktorom pre voľbu uvedeného je samozrejme aj veková kategória recipientov.

Literatúru pre deti a mládež možno označiť ako „literatúru rozmanitosti, mnohotvárnosti či pestrosti“. Dôvodom je jej veľká variabilita z hľadiska tém, žánrov a foriem spracovania.⁷ Ich výber je často ovplyvnený kultúrou a filozofiou konkrétnych krajín, v ktorých táto literatúra vzniká. Z literárnych druhov prevažuje próza, ale vyskytuje sa aj poézia, určená predovšetkým mladšej vekovej kategórii recipientov.

Variabilita tém

Výber témy, prípadne problematiky, ktorej sa budú jednotlivé príbehy dotýkať, je prispôsobený predovšetkým veku recipientov. Zohľadnená býva tiež psychická

⁴ Kopál, 1997, s. 7 – 8.

⁵ Kopál, 1997, s. 11.

⁶ Stewig, 1988, s. 2.

⁷ Stewig, 1988, s. 3 – 12.

vypelost', predpokladané vedomosti a schopnosti recipientov v určitom veku. Mnohé príbehy tiež odrážajú kultúru a filozofiu krajiny, v ktorej vznikli.

V dnešnej dobe sa v literatúre pre deti a mládež objavujú aj témy, prípadne motívy, ktoré boli kedysi považované, pre túto kategóriu recipientov, za tabu (napr. motív smrti, téma fyzického alebo psychického ochorenia, rodinných problémov a pod.).⁸

Variabilita žánrov

Detským a mladistvým recipientom je možné ponúknuť pestrú škálu literárnych žánrov od historickej fikcie a fikcie zo súčasnosti, cez detektívny žáner a žáner *mystery*, až po žáner *fantasy* a *science fiction*.

Historická fikcia je akýkoľvek vymyslený príbeh odohrávajúci sa v minulosti. Úlohou tohto žánru je preniesť recipienta do inej doby a predstaviť mu život a problémy ľudí v nej žijúcich. Niektoré diela tohto žánru prezentujú témy aktuálne pre danú dobu a pre dané miesto, iné sa zaoberajú univerzálnymi témami či problémami, ktorým čelia ľudia v akejkoľvek dobe a na akomkoľvek mieste. Takýmito témami sú napríklad téma priateľstva, téma naplnenia sebou zvoleného osudu, téma cesty ku sebaapriatiu, téma konfliktu medzi talentovaným a netaentovaným a pod.⁹

Podstatou **detektívneho žánru** a žánru *mystery* je sprostredkovanie, cez konanie a zmýšľanie postáv, pátrať po stopách, riešiť úlohy a hádanky, nachádzať logické spojitosti, a postupne sa tak dopracovať k vyriešeniu nejakého prípadu či záhady. Tieto žánre poskytujú recipientovi pôžitok z procesu pátrania a postupného odhaľovania skutočností, a zároveň rozvíjajú jeho myslenie a logiku.¹⁰

V žánri *fantasy* je recipientovi prezentovaný fantazijný, imaginárny svet, ktorého súčasťou sú fantastické bytosti, magické predmety, javy a pod. Takýto svet a jeho jednotlivé súčasti musia byť vytvorené tak, aby bol recipient ochotný odpútať sa od reality, vzdať sa racionálneho zmýšľania a uveriť nemožnému. Úlohou tohto žánru je

⁸ Stewig, 1988, s. 10.

⁹ Stewig, 1988, s. 331 – 335.

¹⁰ Stewig, 1988, s. 640.

nielen poskytnúť recipientovi zážitok z čítania a podnet k poznávaniu seba a druhých, ale tiež odhaliť podstatu reality, ktorá je v kontraste s fantazijným, imaginárnym svetom. Diela žánru *fantasy* poskytujú recipientovi množstvo rôznorodých charakterov, s ktorými sa môže identifikovať, a tým spoznávať seba samého a emocionálne sa rozvíjať. Žáner *fantasy* poskytuje pestrú škálu tém a motívov, ktoré sa môžu v jednotlivých dielach prelínať a kombinovať napr. cestovanie v čase, rôzne druhy premien, špeciálne schopnosti, magické objekty, oživené predmety, nadprirodzené bytosti a pod.¹¹

Základnou zložkou **dobrodružného žánru** je bohato rozvitý a napínavý dej, ktorý sa odohráva v reálnom prostredí. Jeho súčasťou je množstvo zápletiiek a motívy rizika či skúšok. Ústrednými postavami sú zväčša ľudia hrdinského typu, ktorí opúšťajú svoj domov a vydávajú sa na cestu, počas ktorej musia čeliť rôznym nebezpečenstvám a dobrodružstvám.

Dobrodružný žáner sa často prelína so žánrom *fantasy* a *science fiction*.¹²

Žáner *science fiction* alebo *sci-fi* má veľmi blízky vzťah k žánru *fantasy*, avšak na rozdiel od neho musí spĺňať pravidlo, že sa dej príbehov, ktoré pod neho spadajú, musí odohrávať v budúcnosti. Kým v príbehoch žánru *science fiction* je mnohé možné vďaka technickým výtvarným objavom a vedeckým objavom, v príbehoch žánru *fantasy* je to vďaka mágií a nadprirodzeným schopnostiam.¹³ Na rozdiel od žánru *fantasy*, ktorý vyhľadávajú recipienti rôznych vekových kategórií, žáner *science fiction* je preferovaný skôr staršími recipientmi. Príbehy spadajúce pod žáner *science fiction* ponúkajú recipientovi možnosť oboznámiť sa s potenciálnou, prípadne alternatívnou budúcnosťou a so všetkým, čo môže so sebou priniesť. Stimulujú predstavivosť recipienta a vzbudzujú u neho špekulácie o budúcnosti sveta a ľudstva.

Podľa J. W. Stewiga sú najobľúbenejšími literárnymi žánrami a témami detí a mládeže príbehy o zvieratách (reálnych aj fantastických, perzonifikovaných, čiastočne

¹¹ Stewig, 1988, s. 562.

¹² Valenta, 2013, s. 2.

¹³ Stewig, 1988, s. 651.

perzonifikovaných alebo neperzonifikovaných), športové príbehy, detektívna fikcia, žáner *mystery* a *science fiction*.¹⁴

Variabilita foriem

Touto kategóriou je chápaná vizuálna stránka spracovania kníh, ktorá má, predovšetkým pre mladších recipientov, rozhodujúci charakter. Nezahŕňa len formát kníh (veľkosť, tvar a pod.), štýl a veľkosť písma, ale veľmi dôležitým aspektom, najmä pre deti predškolského a mladšieho školského veku, je vizuálne spracovanie ich obálky a obsahu. Ide teda o množstvo, farebnosť, štýl a techniku ilustrácií, ktorými je príbeh sprevádzaný. Veď ilustrácie predstavujú, najmä pre detského recipienta, veľmi široké spektrum vizuálnej stimulácie.

Z hľadiska vizuálnej stránky je možné knihy určené pre deti a mládež rozdeliť nasledovne¹⁵:

- a) **Obrázkové knihy** – v týchto knihách sú ilustrácie jediným nositeľom obsahu. Na jednotlivých stránkach sú vyobrazené rozličné objekty, prípadne javy, ktoré však nemusia nevyhnutne vytvárať dejovú líniu nejakého príbehu. Knihy sú určené pre najmladších recipientov.
- b) **Obrázkové príbehové knihy** – aj v týchto knihách hrajú ilustrácie veľmi významnú rolu. Priamo nadväzujú na textovú časť (príbeh) a dodávajú jej intenzitu. Toto pôsobenie medzi textovou a obrazovou časťou je vzájomné, pretože text a ilustrácia sú v týchto knihách nerozlučne prepojené a navzájom sa dopĺňajú.
- c) **Ilustrované knihy** – v týchto knihách je, v porovnaní s obrázkovými príbehovými knihami, menej ilustrácií, ktoré majú často obmedzenú farebnosť, prípadne jednoduchší štýl. Ilustrácie v takýchto knihách sú len doplnkom, oživením textu príbehu a nie sú nevyhnutné pre jeho pochopenie.

Na vytvorenie originálneho a zaujímavého výtvarného diela – ilustrácie, ktorá by bola pre detského a mladého recipienta pôsobivým a stimulujúcim vizuálnym zážitkom, využívajú umelci – ilustrátori rozličné výtvarné štýly, techniky a spôsoby tvorby. Patrí

¹⁴ Stewig, 1988, s. 623 – 624.

¹⁵ Stewig, 1988, s. 45 – 47.

k nim napríklad maľba akvarelom, kresba perom alebo tušom, technika drevorezu alebo litografie, koláž, využitie fotografie a pod. Pri charakterizovaní a posudzovaní tvorby jednotlivých umelcov je v ilustráciách dôležité hodnotiť nasledujúce vizuálne prvky: tvar, líniu, farbu, proporciu, detail a priestor.¹⁶

1.2 Veková kategorizácia

Literatúru písanú pre deti možno rozdeliť do niekoľkých kategórií podľa toho, akému vekovému stupňu je primárne určená.

Prvou kategóriou je **predškolský vek** alebo tzv. **predčitateľská fáza**. Túto kategóriu možno ďalej rozčleniť na **mladší predškolský vek** (od 1 do 3 rokov) a **starší predškolský vek** (od 3 do 6 rokov).¹⁷

Deti mladšieho predškolského veku knihu vnímajú zároveň aj ako hračku, preto musí spĺňať estetickú funkciu a byť podnecujúca k tvorivosti. Vhodnými druhmi kníh pre toto obdobie sú leporelá, knihy s omaľovánkami a vystrihovačkami, priestorové knihy a knihy s malým obsahom textu, ktoré sú deťom prevažne len predčítavané rodičmi a pod.¹⁸

Pre deti staršieho predškolského veku už nie sú dostačujúce knihy, ktoré sú len predmetom hry, pretože sa začínajú intenzívne zaujímať o svet okolo seba a chcú ho spoznávať. Pre tieto deti sú preto atraktívne rôzne encyklopédie, ľudové či autorské rozprávky, poviedky zo života alebo tiež literatúra faktu. Mnohé inklinujú tiež k rôznym spievankám či rečňovankám.¹⁹

V týchto dvoch fázach dieťa vníma literárnu tvorbu prevažne zvukovo, prostredníctvom druhej osoby alebo nahrávky, ale tiež vizuálne prostredníctvom ilustrácií. Podľa psychológov dokáže práve táto fáza detstva ovplyvniť celkový psychický vývin dieťaťa, pretože sa počas nej formuje jeho osobnosť a intelekt.²⁰

Druhou kategóriou je tzv. **čitateľská fáza**. Ako vyplýva už z označenia, dieťa je v tejto fáze už samostatne schopné knihy čítať. Táto kategória sa ďalej rozdeľuje na

¹⁶ Stewig, 1988, s. 58.

¹⁷ Kopál, Tarcalová In: Koniarová, 2012, s. 11.

¹⁸ Kopál, Tarcalová In: Koniarová, 2012, s. 11.

¹⁹ Kopál, Tarcalová In: Koniarová, 2012, s. 11.

²⁰ Koniarová, 2012, s. 11 – 12.

mladší školský vek (od 6 do 9 rokov), **stredný školský vek** (od 9 do 11 rokov) a **starší školský vek** (od 11 do 15 rokov).²¹

Mladší školský vek je odborníkmi nazývaný aj vekom rozprávok. Dieťa v tomto období siaha prevažne po rôznych rozprávkových príbehoch. Môže ísť o rozprávky realistické, zvieracie, rozprávky s historickou tematikou, prípadne rozprávky obsahujúce náučné prvky. Pre toto obdobie je tiež typická prevaha záujmu o prózu nad poéziou.²²

V období stredného školského veku už nie je stredobodom záujmu dieťaťa rozprávka. Postupne začína prejavovať záujem aj o dobrodružnú a realistickú literatúru. V tomto období zohráva významnú rolu hrdina príbehu, ktorý dieťa číta. Stáva sa jeho partnerom a má tendenciu stotožňovať sa s ním.²³

Obdobie staršieho školského veku je obdobím puberty a dospievania. V tejto fáze sa už literatúra delí žánrovo podľa pohlavia a osobných záujmov. U chlapcov prevažuje záujem o vedecko-fantastické príbehy a cestopisy. Dievčatá siahajú po príbehoch, v ktorých je hlavnou hrdinkou dievča alebo žena a ústredným motívom problémy citového života.²⁴

1.3 Význam a funkcia

Tak ako literatúra určená dospelým, aj literatúra pre deti a mládež sleduje určitý cieľ, je vytváraná s určitým zámerom. Je prostriedkom, vďaka ktorému sa môže mladý recipient vnútorne rozvíjať a spoznávať svet.

Môžeme označiť hneď niekoľko dôležitých kritérií, ktoré by kvalitné diela, určené deťom a mladým, mali spĺňať. Diela by mali²⁵:

1. **Zabaviť**, pretože to je jedným zo základných a najdôležitejších poslání literatúry.
2. **Odpútať od reality**, pretože literatúra pomáha, aspoň načas, uniknúť od momentálnych problémov a ťažkostí.

²¹ Kopál, Tarcalová In: Koniarová, 2012, s. 12.

²² Kopál, Tarcalová In: Koniarová, 2012, s. 12.

²³ Kopál, Tarcalová In: Koniarová, 2012, s. 12.

²⁴ Kopál, Tarcalová In: Koniarová, 2012, s. 12.

²⁵ Stewig, 1988, s. 24 – 29.

3. **Stimulovať predstavivosť a myslenie**, pretože literatúra je výborným prostriedkom psychického rozvoja.
4. **Pomôcť pri sebapoznávaní**, pretože literatúra poskytuje pestrú škálu charakterov, s ktorými je možné stotožniť sa.
5. **Pomôcť pri poznávaní iných**, pretože literatúra poskytuje množstvo rôznorodých interakcií medzi jednotlivými charaktermi.
6. **Pomôcť pri poznávaní sveta**, pretože literatúra so sebou prináša veľké množstvo rozličných informácií.
7. **Pomôcť pri poznávaní podstaty jazyka**, pretože jazyk je stavebný kameňom všetkých literárnych diel.

Okrem **výchovno-didaktickej funkcie**, ktorej podstatou je výchova a vzdelávanie, by mali diela určené deťom a mladým spĺňať tiež funkciu estetickú. Naplnenie **estetickej funkcie** je v literárnom texte dosiahnuté harmóniou jeho jednotlivých komponentov – témy, deja, postáv, jazykového vyjadrovania a kompozičného usporiadania.²⁶ Zároveň je nevyhnutné zobrať do úvahy vplyv týchto jednotlivých aspektov literárneho textu na recipienta. Poliak proces estetického pôsobenia vysvetľuje takto: „*V procese estetického pôsobenia sa harmonicky rozvíjajú všetky duševné mohúcnosti dieťaťa – jeho poznatkový svet, mravné cítenie, jeho svetonáhľad, jazykový cit, vkus a vôľové vlastnosti. A to všetko zážitkami z krásy. Je to teda aj pre dieťa tá najradostnejšia a najdobrovoľnejšia forma výchovy.*“²⁷

Detská literatúra by určite nemala obsahovať len mravné poučenie. Mala by podnecovať potrebu a túžbu objavovať nové a zdokonaľovať fantáziu a predstavivosť. Je veľmi dôležité, aby autor detskej literatúry nenadradoval pedagogiku, teda didaktický charakter knihy, nad jej umeleckú stránku. Vedť k vedomostiam dieťa vedú rodičia, učitelia a vedecko-náučná literatúra. Krásna literatúra má slúžiť ako sprostredkovateľ umeleckého zážitku.²⁸

²⁶ Poliak In: Koniarová, 2012, s. 21.

²⁷ Poliak In: Koniarová, 2012, s. 21.

²⁸ Krüss In: Koniarová, 2012, s. 10.

2 HISTORICKÝ VÝVOJ LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ V JAPONSKU

2.1 Obdobie do 2. svetovej vojny

Ľudové príbehy a legendy, náboženské a mravoučné príbehy existovali v Japonsku už od nepamäti, či už v ústnom alebo písomnom podaní. Niekedy boli, v zjednodušenej podobe, rozprávané či čítané deťom, napriek tomu, že neboli vytvorené primárne pre ne. Niektorí odborníci sa domnievajú, že pre ne boli dokonca nevhodné a škodlivé.²⁹

V období Muromači (1336 – 1568) vznikali krátke ilustrované príbehy tzv. *otogizōshi*, ktoré boli prednášané na verejnosti.

Obdobie Edo (1600/1603 – 1868) dalo zrod tzv. *kanazōshi* (knižky písané v *kane*, prípadne kombináciou *kany* a znakov), ktoré si obľúbilo široké publikum čitateľov. Obidva literárne žánre však boli opäť určené primárne dospelým.³⁰ V tomto období vznikali a boli populárne aj obrázkové knihy tzv. *akahon*, ktoré boli tvorené technikou drevorezu.³¹ Išlo prevažne o prerozprávané ľudové príbehy a legendy ako napr. *Momotaró*, ktoré boli prezentované hovorovým jazykom. Dôležitú úlohu zohrávali ilustrácie, zatiaľ čo textová časť bola v minoritnej pozícii. Avšak ani tieto diela nemožno označiť za diela určené špecificky pre deti. Dôvodom je fakt, že žáner *akahon* nespĺňa jednu zo základných a najdôležitejších požiadaviek detskej literatúry, a síce že prostredníctvom témy, deja, postáv alebo použitého jazyka dostatočne nepodnecuje záujem a emócie u detských recipientov.³²

Vytvorenie diel, ktoré by boli určené primárne deťom si vyžadovalo zmeniť pohľad na detstvo a deti samotné. Bolo nevyhnutné pochopiť fakt, že deti nie sú „malými dospelými“, majú iné potreby a záujmy, a preto si vyžadujú aj tvorbu osobitých diel, ktoré by zodpovedali charakteristike tejto fázy života. Pohľad na dieťa prešiel v Európe takouto zmenou v 19. storočí. Stalo sa tak pod vplyvom romantizmu, najmä vďaka myšlienkam Jean-Jacquesa Rousseaua (1712 – 1778) a Johna Locka (1632 – 1704).³³ A aj vďaka tejto zmene pohľadu na detstvo nastal v Európe rozkvet detskej

²⁹ Mukougawa In: Wakabayashi, 2008, s. 227.

³⁰ Araki In: Wakabayashi, 2008, s. 227 – 228.

³¹ Wakabayashi, 2008, s. 228.

³² Wakabayashi, 2008, s. 228.

³³ Ariès In: Wakabayashi, 2008, s. 229.

literatúry. V Japonsku bola dôležitosť a jedinečnosť detstva pochopená vďaka importu západných myšlienok v období Meidži (1868 – 1912) koncom 19. a začiatkom 20. storočia.³⁴ Dôležitý podiel na tejto zmene však mala aj západná detská literatúra (predovšetkým diela z Európy a USA), ktorá začala byť v tomto období intenzívne prekladaná do japončiny.³⁵ Preklady západných diel určených deťom, ktoré obsahovali nový pohľad na dieťa a taktiež nový spôsob použitia jazyka, boli vzorom a motiváciou pre vznik prvých originálnych diel modernej japonskej detskej literatúry. K takýmto dielam možno čiastočne zaradiť napr. aj dielo *Koganemaru* (1891) autora Iwaju Sazanamiho (1870 – 1933) alebo dielo *Akai fune* (1910; Červená loď) autora Ogawu Mimeia (1882 – 1961).³⁶

2.2 Obdobie po 2. svetovej vojne

Literatúra pre deti sa však umelecky významnou literárnou oblasťou stala až po 2. svetovej vojne, kedy došlo k veľkému rozvoju moderného detského písomníctva.³⁷

Po skončení 2. svetovej vojny sa odohralo v Japonsku množstvo veľkých zmien. Nešlo len o zmeny v sociálnej štruktúre, ale aj o zmeny v celkovom doterajšom spôsobe života. Upustilo sa od militaristických a nacionalistických myšlienok a spolu s nimi sa zabudlo aj na mnoho národných tradícií. Japonský národ úplne pohltila záplava nových demokratických myšlienok a názorov. Zmenil sa vládny systém, a rovnako nastali zmeny aj v systéme vzdelávacom. Aj japonská spoločnosť prešla prudkými, často negatívnymi, zmenami, v rámci ktorých došlo dokonca k spochybneniu modelu tradičnej japonskej rodiny.³⁸

V tomto období náhlych, prudkých zmien došlo k nárastu počtu kníh určených deťom, a rovnako sa zvýšil aj počet ich čitateľov. Zaujímavosťou je, že práve v týchto knihách sa, viac než v akýchkoľvek iných publikáciách, odrazili problémy a zmeny doby.³⁹

V období medzi rokmi 1946 a 1947 bolo publikovaných viac ako tucet časopisov určených deťom. Medzi inými napr. *Akatombo* (Červená vážka), *Kodomo no hiroba*

³⁴ Platt In: Wakabayashi, 2008, s. 229.

³⁵ Wakabayashi, 2008, s. 227.

³⁶ <http://dissertationreviews.org/archives/5305>.

³⁷ Krouský In: Kójama, 1974, obálka.

³⁸ Watanabe, 1970, s. 113.

³⁹ Watanabe, 1970, s. 113.

(Detské ihrisko), *Ginga* (Galaxia), *Dowa kjóšicu* (Rozprávková trieda), *Kodomo no mura* (Dedina detí) alebo tiež *Šonen šodžo* (Chlapci a dievčatá).⁴⁰ Tieto a ďalšie podobné časopisy boli koncipované a vydávané s úmyslom poučiť deti „nového Japonska“. Istú dobu bol o ne značný záujem, pretože spoločnosť až do skončenia vojny nemala prístup k materiálom na čítanie, ktoré by neboli cenzurované. Obsah časopisov apeloval aj na dospelých, pretože sa zaoberali aj témami ako napr. vzbura proti militarizmu, odsúdenie vojny, nádej na mier a pod. Fatálnou chybou príbehov, ktoré boli v týchto časopisoch publikované bolo, že väčšina z nich vôbec nebrala do úvahy potreby a očakávania mladých čitateľov. Inými slovami, ich autori sa nesústredili na to, čo by deti chceli čítať, ale na to, čo by čítať mali.⁴¹

Tak ako to bolo v 18. a 19. storočí v Európe a Severnej Amerike, aj tvorbu spisovateľov v Japonsku postupne stále intenzívnejšie ovplyvňovala myšlienka, že príbeh určený deťom, ktorý je založený len na umeleckej či zábavnej zložke nemôže byť úplný, zmysluplný. Pretože každý takýto príbeh musí obsahovať určitý zámer, účel, cieľ alebo tiež morálny podtext. Z tohto dôvodu prestali do konca roku 1950 všetky vyššie spomenuté, i mnohé ďalšie podobné, časopisy v Japonsku vychádzať. Avšak nanešťastie ich nahradili lacné dobrodružné príbehy neprofesionálnych autorov a komiksy vulgárneho charakteru.⁴²

Avšak predtým, než by kníhkupectvá zaplavili takéto diela, objavilo sa niekoľko výnimočných a hodnotných diel, ktoré zaujali nielen deti, ale aj dospelých. Paradoxne to všetko boli diela neprofesionálnych a nekonvenčných autorov, ktorí sa pôvodne ani nevenovali tvorbe pre deti a mládež. Najlepšími príkladmi takýchto diel je *Biruma no tategoto* (Harfa z Barmy) autora Takeyamu Mičia (1903 – 1984) z roku 1947 alebo *Non-čan kumo ni noru* (Non sa vezie na oblaku) autorky Išii Momoko (1907 – 2008) taktiež z roku 1947.⁴³

V prvom diele sa autor, prostredníctvom príbehu japonského vojaka, ktorý si so sebou nesie *harfu* cez bojové polia v Barme, dotýka vážnej a mnohokrát literárne ťažko uchopiteľnej témy – témy vojny a mieru. Dojímavé, ale častokrát dramatické okolnosti príbehu a jeho poslanstvo si získali srdcia nielen detských, ale aj dospelých čitateľov. *Biruma no tategoto* je považované za jedno z najkontroverznejších diel v rámci japonskej povojnovej literatúry pre deti. Okrem kritiky získalo aj mnohé pozitívne

⁴⁰ Watanabe, 1970, s. 113 – 114.

⁴¹ Watanabe, 1970, s. 114.

⁴² Watanabe, 1970, s. 114.

⁴³ Watanabe, 1970, s. 114.

ohlasy, najmä vďaka svojmu humánnemu prístupu a zobrazeniu tragédií spôsobených vojnou.⁴⁴

Autorka Išii Momoko bola, pravdepodobne, jednou z najvýznamnejších autoriek a prekladateľiek detskej literatúry v Japonsku. Vďaka svojim originálnym príbehom, napr. spomínaného diela *Non-čan kumo ni noru*, ďalej *Jama no Tomu-san* (Tom z hôr), *Maigo no tenši* (Zatúlaní anjeli), *Sangacu mina no cuki* (Marec – mesiac bábik), je radená medzi najlepších autorov kníh pre deti.⁴⁵

Tretím autorom, ktorého je možné zaradiť do rovnakej kategórie, ako predchádzajúcich dvoch autorov, je spisovateľka Cuboi Sakae (1899 – 1967), ktorá sa vďaka svojim dielam zaradila medzi najlepších spisovateľov realistickej prózy. Pôvodne však nepísala diela určené deťom. Medzi jej diela patrí napr. *Kaki no ki no aru ie* (Dom so stromom kaki), *Haha no nai ko to ko no nai haha to* (Deti bez matky a matka bez detí), *Sakamiči* (Cesta do kopca) a jej najznámejšie dielo s názvom *Nidžúši no hitomi* (Dvadsaťštyri očí).⁴⁶ Jej diela majú veľkú literárnu hodnotu, pretože opisujú a čitateľovi približujú spoločenské pomery doby, v ktorej autorka žila a pôsobila. Román *Nidžúši no hitomi*, prostredníctvom osudov mladej učiteľky a jej dvanástich žiakov, z malej dedinskej školy, pravdivo vykresľuje niektoré aspekty obdobia medzi rokom 1928 a koncom 2. svetovej vojny. Téma vojny zohráva v diele dôležitú, ale nie dominantnú úlohu, pretože hlavnou témou všetkých jej diel je láska k mieru a ťažkosti súvisiace so životom v ľudskej spoločnosti. Román bol v Japonsku vydaný v roku 1952 a dosiahol neobyčajnú popularitu, ktorá trvá dodnes. Táto pretrvávajúca popularita potvrdzuje skutočnosť, že jej diela sú nadčasové a majú hodnotu z hľadiska poznania histórie japonskej spoločnosti.⁴⁷

Diela *Biruma no tategoto*, *Non-čan kumo ni noru* a *Nidžúši no hitomi* boli v roku 1951 a 1952 ocenené Ministerstvom školstva ako „diela rozvíjajúce umenie“. Vďaka týmto výnimočným dielam sa ich autori stali novými klasikmi japonskej literatúry povojnového obdobia.⁴⁸

Za ďalšieho významného autora detskej literatúry tohto obdobia možno označiť spisovateľa Hiracuku Takedžiho (1904 – 1971), ktorý začal svoju kariéru ešte pred vojnou, vďaka príspevkom do časopisu *Akai Tori* (Červený vták). Je autorom diel *Kaze*

⁴⁴ Watanabe, 1970, s. 114 – 115.

⁴⁵ Watanabe, 1970, s. 115.

⁴⁶ Watanabe, 1970, s. 116.

⁴⁷ Watanabe, 1970, s. 116.

⁴⁸ Watanabe, 1970, s. 116.

to hanabira (Vieror a lupienky kvetov) z roku 1942, ďalej *Tamamuši no zuši no monogatari* (Príbeh o dúhovo sfarbenej svätyni) z roku 1948 alebo *Uma nusubito* (Zlodej koní) z roku 1955.⁴⁹

V roku 1950 bol vyhlásený Zákon o japonských knižniciach, ktorý oprávňoval vládne zastupiteľstvá jednotlivých prefektúr a ich miestne orgány zakladať verejné knižnice. V tomto období ovplyvňoval zakladanie nových a revitalizáciu predvojnových knižničných zariadení okupačný štáb a jeho vedenie. Významnú rolu zohrali tiež zahraniční profesori, na čele s doktorom Robertom L. Gitlerom, ktorí sa značne zaslúžili o rozvoj knižníc v Japonsku. Vo februári toho istého roku vznikol v Japonsku, ako prvý svojho druhu, Spolok japonských školských knižníc.⁵⁰ Vďaka silnej podpore zo strany Vzdelávacieho výboru Spojených štátov amerických pre Japonsko a žiadostí zo strany japonských učiteľov a pracovníkov knižníc vstúpil, v roku 1953, Zákon o školských knižniciach oficiálne do platnosti. Tento zákon umožnil každej škole zriadiť si vlastnú knižnicu. Od roku 1954 Ministerstvo školstva finančne podporilo založenie knižníc a knižných zbierok na viac ako 40 000 verejných školách.⁵¹

Rozvojom školských knižníc sa objavila požiadavka na zvýšenie počtu vydávaných kníh pre deti a mládež. Vydavateľstvá vďaka tomu finančne profitovali, ale zároveň tiež pomohli v Japonsku pozdvihnúť úroveň detskej literatúry. Množstvo publikovaných kníh pre deti a mládež počas tohto obdobia dramaticky vzrástol a tento rast pokračoval až do roku 1957, kedy Ministerstvo školstva zmenilo svoju politiku týkajúcu sa vládnej dotácie školských knižníc. Vláda bolo presvedčená o tom, že základná požiadavka školských knižníc bola naplnená, a preto im už nie je nutné potrebné poskytovať ďalšie nové knihy.⁵²

Učitelia a pracovníci knižníc, okrem požiadavky na zvýšenie počtu kníh pre deti a mládež, vyjadrili tiež nespokojnosť s lacnými a nevhodne spracovanými vydaniami kníh klasikov svetovej detskej literatúry, ktoré sa objavovali na trhu. Vydavatelia si uvedomili, že dopyt po takýchto vydaniach začne klesať, preto iniciovali prekladanie nových diel vysoko cenených svetových autorov detskej literatúry 20. storočia do japončiny. Tak sa pre japonských čitateľov stali dostupné diela Hugha Loftinga (1886 – 1947), Hendrika van Loona (1882 – 1944), Hansa Baumanna (1914 – 1988), Meindert

⁴⁹ Watanabe, 1970, s. 116 – 117.

⁵⁰ Watanabe, 1970, s. 118.

⁵¹ Watanabe, 1970, s. 118.

⁵² Watanabe, 1970, s. 118 – 119.

de Jonga (1906 – 1991), Doly de Jongovej (1911 – 2003), Eleanor Estesovej (1906 – 1988), Eleanor Farjeonovej (1881 – 1965), Ericha Kästnera (1899 – 1974), E. Nesbita (1858 – 1924) alebo Astrid Lindgrenovej (1907 – 2002).⁵³

Ďalším významným prvkom, týkajúcim sa vývoja detskej literatúry v Japonsku, bolo rozšírenie žánrovej rozmanitosti publikovaných kníh pre deti a mládež. Populárnymi sa stali napr. prerozprávane ľudové a mytologické príbehy, životopisy, historické a geografické knihy, knihy o objavoch a bádani alebo tiež obrázkové knihy.⁵⁴

Japonskí učitelia a pracovníci knižníc však nemali dostatočný vplyv na to, aby docielili produkciu kvalitných diel určených deťom a mládeži, pochádzajúcich z pera domácich autorov.

V roku 1960 sa objavila publikácia s názvom *Kodomo to bungaku* (Deti a literatúra), ktorá vyvolala búrlivú diskusiu kvôli svojmu kritickému prístupu k otázkam týkajúcim sa literárnej tvorby pre deti a mládež. Toto dielo vytvorili šiesti autori, ktorí sa nejakým spôsobom zaoberali pedagogikou a literárnou tvorbou. Boli to: Išii Momoko (1907 – 2008), Inui Tomiko (1924 – 2002), Suzuki Šiniči (1898 – 1998), Seta Teidži (1916 – 1979), Macui Tadaši (1926) a Watanabe Šigeo (1928 – 2006).⁵⁵

Zámerom diela bolo porovnať japonskú detskú literatúru so svetovou (predovšetkým diela autorov z Európy a Severnej Ameriky). Autori chceli poukázať na fakt, že deti nie je možné prinúť k čítaniu niečoho, čo samy čítať nechcú. Podľa nich by sa v rukách detí mali ocitnúť len hodnotné knihy, ktoré im pomôžu rásť intelektuálne aj emocionálne. Zásluhou tejto publikácie bola prehodnotená tvorba šiestich najreprezentatívnejších japonských autorov. Tvorba Ogawu Mimeia (1882 – 1961), Cubotu Džodžiho (1890 – 1982) a Hamadu Hirosukeho (1893 – 1973) si vyslúžila čiastočne negatívnu kritiku. Na druhej strane bola ocenená tvorba Miyazawu Kendžiho (1896 – 1933), Čibu Šozoa (1928 – 1975) a Niimi Nankičiho (1913 – 1943). Na základe tohto hodnotenia chcela šestica autorov diela *Kodomo to bungaku* zistiť, čo chýba japonskej literárnej tvorbe pre deti a mládež.⁵⁶

V Japonsku existovalo mnoho interpretácií, ako by mala vyzeráť resp. čo by mala spĺňať ideálna detská kniha. Dôraz bol kladený na výchovu k zdvorilosti a poslušnosti,

⁵³ Watanabe, 1970, s. 119.

⁵⁴ Watanabe, 1970, s. 119 – 120.

⁵⁵ Watanabe, 1970, s. 120.

⁵⁶ Watanabe, 1970, s. 120.

na rozšírenie poznatkov z rôznych oblastí alebo na oboznámenie sa s niektorými sociálnymi a ekonomickými problémami, ktoré boli v spoločnosti aktuálne riešené.⁵⁷

Toto však nebol správny prístup k literatúre určenej deťom. Situácia sa začala výrazne zlepšovať príchodom mladých spisovateľov, ktorí svoju tvorbu zamerali výhradne na detské publikum. Jedným z nich bola aj spisovateľka Inui Tomiko. Jej prvé dielo s názvom *Nagai nagai penguin no hanaši* (Dlhý predlhý príbeh o tučniakoch), ktoré vyšlo v roku 1954, bolo prvým pokusom ponúknuť malým čitateľom rozsahovo dlhší, ucelený príbeh napísaný špeciálne pre nich. Po tomto diele nasledovali ďalšie, medzi inými, napr. *Kokage no ie no kobitotači* (Trpaslíci z domčeka pod stromom), vydané v roku 1959, určené skôr starším deťom alebo napr. *Hokkjoku no Múšika to Míšika* (Muško a Miško zo severného pólu) z roku 1964 a mnohé ďalšie.⁵⁸

Ďalšou spisovateľkou, ktorá prispela novým rozmerom k japonskej detskej literatúre, je Kanzawa Tošiko (1924). Bola ocenená, predovšetkým, za svoje príbehy s fantastickou tematikou, plné nezvyčajných bytostí, mágie a nadprirodzených schopností. Jej dielo *Čibikko Kamu no boken* (Dobrodružstvá malého Kamuho), vydané v roku 1961, je výnimočné práve vďaka takýmto fantastickým prvkom.⁵⁹

Aj spisovateľ Sato Satoru (1928 – 2017) obohatil japonskú detskú literatúru svojou *fantasy* trilógiou, ktorá vychádzala v rokoch 1959 – 1965. Tvorila ju diela *Daremo širantai čičisana kuni* (Malá krajina, ktorú nikto nepozná), *Mamecubu hodo no čičisana inu* (Pes malý ako hrášok) a *Hoši kara očita čičisana hito* (Človečik, ktorý spadol z hviezdy). Jednou z výrazných zaujímavostí tejto trilógie je postava akéhosi škriatka či víly, ktorá má pôvod v legendách národa Ainu.⁶⁰

Prínosom do japonskej detskej literatúry sú aj diela spisovateľky Nakagawy Rieko (1935), v ktorých autorka veľmi milým a príjemným spôsobom, živo a sviežo zobrazuje detský svet. Ide napr. o trilógiu, vychádzajúcu v rokoch 1962 – 1965, pozostávajúcu z príbehov *Ija Ija En* (Nezbednícka škôlka), *Kaeru no Eruta* (Žaba Eruta) a *Momoiro no Kirin* (Ružová žirafa).⁶¹

Na základe všetkého vyššie uvedeného možno na záver konštatovať, že napriek mnohým menej kvalitným či neúspešným dielam, bolo v Japonsku práve obdobie po 2.

⁵⁷ Watanabe, 1970, s. 121.

⁵⁸ Watanabe, 1970, s. 121.

⁵⁹ Watanabe, 1970, s. 121.

⁶⁰ Watanabe, 1970, s. 122.

⁶¹ Watanabe, 1970, s. 122.

svetovej vojne začiatkom dejín japonskej autorskej detskej literatúry v pravom slova zmysle.

3 JAPONSKÍ AUTORI LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ

Nasledujúca kapitola je venovaná stručným biografiami japonským autorov, ktorí tvoria/tvorili, či už primárne alebo len okrajovo, diela určené deťom a mládeži. Ide o výber autorov, ktorých aspoň jedno z diel bolo preložené do českého alebo slovenského jazyka. Súčasťou biografii je aj stručná charakteristika tvorby autorov s uvedením názvov niektorých konkrétnych diel.

3.1 Anno Micumasa a Anno Masaičiró

ANNO MICUMASA (安野 光雅) sa narodil v roku 1926 v meste Cuwano v prefektúre Šimane. Rozhodol sa pre učiteľské povolanie, avšak jeho štúdium na vysokej pedagogickej škole bolo prerušené 2. svetovou vojnou, pretože bol povolaný do armády. Štúdium dokončil v roku 1948, a potom viac ako desať rokov pôsobil v Tokiu na základnej škole ako učiteľ matematiky. Tam si získal medzi žiakmi veľkú popularitu, a to najmä vďaka svojmu optimistickému a humornému prístupu. Po skončení učiteľskej kariéry ho jeho známy, pracujúci vo vydavateľstve, motivoval, aby sa skúsil zamerať na literatúru pre deti. A tak, v roku 1968, vydal svoju prvú knihu s názvom *Fušigi na e* (Zázračné obrázky). Toto dielo spočiatku nebolo v Japonsku veľmi úspešné, avšak hneď od začiatku zaujalo zahraničných vydavateľov, predovšetkým v USA a v Európe, ktorí sa začali jeho tvorbou intenzívne zaoberať.

V roku 1977 bolo jeho dielo *ABC no hon* (1974; Kniha abecedy) ocenené medailou Kate Greenawayovej – literárnou cenou udeľovanou vo Veľkej Británii ilustrátorom detskej literatúry.⁶²

Od roku 1977 začal pracovať na svojej, pravdepodobne, najznámejšej sérii obrázkových kníh *Tabi no ehon* (1977 – 2009; Cestovateľské obrázkové knihy), ktoré obsahujú ilustrácie vytvorené počas jeho zahraničných ciest, predovšetkým do krajín

⁶² <http://www.encyclopedia.com/children/academic-and-educational-journals/anno-mitsumasa-1926>.

severnej a západnej Európy. Prostredníctvom týchto diel chce recipienta vizuálne zábavnou formou oboznámiť s geografiou a kultúrou týchto krajín.⁶³

Popri tvorbe a ilustrovaní rozprávkových publikácií sa zaoberal aj publikáciami umelecko-náučného charakteru, určené najmä najmenším deťom. Preslávil sa svojimi knihami z edície *Ucukušii súgaku šúgó* (Krásna matematika), do ktorej patrí aj krátka próza s názvom *Cubo no naka* (v českom preklade: *Pohádka z cukřenky*, 1987).⁶⁴

Anno Micumasa patrí k veľmi úspešným a obľúbeným autorom detských obrázkových kníh, do ktorých vkladá svoj osobitý umelecký výraz. Jeho ilustrácie sú charakteristické drobnými detailmi, humorom a viditeľným záujmom o vedu, matematiku a cudzie kultúry. Zámerom jeho umeleckej tvorby je viesť recipienta k imaginatívnejmu mysleniu o číslach, k počítaniu, k rozvíjaniu znalosti abecedy, priestorovej a časovej predstavivosti. Jeho kresby sú často prirovnávané k tvorbe holandského umelca Mauritsa C. Eschera (1898 – 1972).⁶⁵ Pri ich tvorbe využíva predovšetkým výtvarnú techniku kresby perom alebo tušom, maľbu akvarelovými farbami, príležitostne aj koláž alebo techniku drevorezu. Univerzálnym prístupom v jeho tvorbe osloví nielen deti, ale aj dospelých. A zaujme rovnako domácich aj zahraničných recipientov.

Za svoje dielo bol odmenený niekoľkými cenami, medzi inými, získal dvakrát cenu Zlaté jablko (v roku 1977 v ČSR) a v roku 1984 mu bola udelená medaila Hansa Christiana Andersena, ktorá je najvyššou medzinárodnou literárnou cenou udeľovanou Medzinárodným združením pre detskú knihu autorom a ilustrátorom detskej literatúry ako ocenenie ich celoživotného diela.⁶⁶

Ďalšie diela: *Sakasama* (1969; Hore nohami), *Óki na mono no suki na ósama* (1976; O kráľovi, ktorý mal rád veľké veci), *Mori no Ehon* (1977; Obrázková kniha lesa), *Tendósecu no hon* (1979; Kniha o teórii geocentrizmu), *Kúsókóbó* (1979; Ateliér fantázie), *Kúsóšobó* (1991; Knižnica fantázie) atď.⁶⁷

⁶³ <http://www.encyclopedia.com/children/academic-and-educational-journals/anno-mitsumasa-1926>.

⁶⁴ Krouský In: Anno, 1987, obálka.

⁶⁵ <http://www.encyclopedia.com/children/academic-and-educational-journals/anno-mitsumasa-1926>.

⁶⁶ Krouský In: Anno, 1987, obálka.

⁶⁷ <http://www.encyclopedia.com/children/academic-and-educational-journals/anno-mitsumasa-1926>.

ANNO MASAIČIRÓ (安野 雅一郎) narodený v roku 1954, zdedil po otcovi záujem o umenie, vedu a matematiku. Vyštudoval techniku a neskôr sa začal venovať riadeniu spomínanej edície *Ucukušii súgaku šúgó* v tokijskom vydavateľstve Dówaja. So svojim otcom spolupracoval na množstve publikácií, okrem iných, na knihe *Mahócukai no ABC* (Kúzelná abeceda) alebo *Mahócukai no aiueo* (Premenená abeceda), ktoré boli vydané v roku 1980.⁶⁸

3.2 Cuboi Sakae

CUBOI SAKAE (壺井 栄) sa narodila v roku 1900 na ostrove Šikoku v prefektúre Kagawa v dedine Sakate, ktorá je v súčasnosti súčasťou mesta Šódošima. Jej otec bol výrobcom sudov na uskladňovanie sójovej omáčky a neskôr pracoval ako lodný prepravca. Napriek zhoršujúcej sa finančnej situácii v rodine, autorka dokončila osemročné štúdium a následne sa zamestнала ako poštová úradníčka. V roku 1925 odišla do Tokia, kde sa vydala za básnika Cuboi Šigedžiho (1897 – 1975).⁶⁹

Zúčastňovala sa aktivít organizácie NAPF (Celojaponská liga proletárskeho umenia), kde sa zblížila so stúpenkami proletárskeho literárneho hnutia, predovšetkým so spisovateľkami Hajaši Fumiko (1903 – 1951), Hirabajaši Taiko (1905 – 1972) a Sata Ineko (1904 – 1998).⁷⁰ Pod ich vplyvom začala aj ona sama písať.

Jej štýl je pomerne prostý, ale niektoré z jej diel sa vďaka svojmu hlbokému humanizmu, sociálnemu cíteniu a sympatiám k chudobnému obyvateľstvu vidieka, hlavne k ženám a deťom, stali celonárodne obľúbenými. Tematicky sa veľká časť jej tvorby vracia do obdobia jej detstva na ostrove Šódošima. V dielach sa objavujú nostalgické spomienky, ale taktiež kritika vtedajších polofeudálnych pomerov na japonskom vidieku.

Debutovala dielom *Daikon no ha* (Listy reďkovky), ktoré bolo vydané v roku 1938. Jej najslávnejším dielom je *Nidžúši no hitomi* (v slovenskom preklade: *Dvadsaťštyri očí*, 1961) z roku 1951, v ktorom autorka rozvíja príbeh vidieckej učiteľky Óiši Hisako a jej dvanástich žiakov. Dielo bolo preložené do niekoľkých svetových jazykov a v roku 1954 aj sfilmované. Za svoju tvorbu získala autorka cenu Ministerstva

⁶⁸ Krouský In: Anno, 1987, obálka.

⁶⁹ Winkelhöferová, 2008, s. 59.

⁷⁰ Winkelhöferová, 2008, s. 59.

školy a niekoľko ďalších ocenení. V roku 1979 bola na jej počesť v prefektúre Kagawa zriadená „cena Cuboi Sakae“ určená pre deti z tejto prefektúry. Cuboi Sakae zomrela v roku 1967 v Tokiu.⁷¹

Ďalšie diela: *Kojomi* (Kalendár), *Akai sutekki* (Červená palica), *Kaki no ki no aru ie* (Dom so stromom kaki), *Haha no nai ko to ko no nai haha to* (Deti bez matky a matka bez detí), *Sakamiči* (Cesta do kopca), *Kaze* (Vietor), *Išiusu no uta* (Pieseň mlynského kameňa), *Cukijo no kasa* (Dáždnik mesačnej noci).⁷²

3.3 Imae Jošitomo

IMAE JOŠITOMO (今江 祥智) sa narodil v roku 1932 v Ósake. V roku 1954 absolvoval odbor Anglická literatúra na univerzite Dóšiša v Kjóte. Po štúdiu pracoval ako učiteľ angličtiny na nižšej strednej škole v Nagoji. Počas pôsobenia na tejto škole, kde prišiel do kontaktu s dielami významných európskych autorov – Eleanor Farjeonovej (1881 – 1965), Ernsta Wiecherta (1887 – 1950), Marcela Aymého (1902 – 1967), Ericha Kästnera (1899 – 1974) a Antoine de Saint-Exupéryho (1900 – 1944), sa začal zaujímať o literatúru určenú deťom a mládeži. V tomto období začal písať, pod vplyvom svojho spolužiaka z univerzity, krátke prózy venované detským čitateľom, medzi inými, napr. *Amedama wo tabeta raion* (Lev, ktorý zjedol kvapku medu), *Sanbiki no raion no ko* (Tri levíčatá), *Šikakui kurage no ko* (Štvorcová medúzka), *Poketto kurabe* (Porovnávanie vreciek).⁷³

V roku 1960 odišiel do Tokia, kde sa zamestnal vo vydavateľstve Fukuinkan. Tu sa venoval, predovšetkým, publikáciám zameraným na výučbu angličtiny. V tom istom roku sa mu podarilo vydať svoju prvú knihu s názvom *Jama no mukó wa aoi umi datta* (Za horami bolo modré more).⁷⁴

Koncom 60. rokov sa zúčastnil zaujímavého literárneho projektu, ktorého iniciátorom bol český autor literatúry pre deti a mládež Zdeněk K. Slabý (1930). Išlo o vytvorenie spoločného diela – rozprávkovej detektívky s názvom *Tajemství oranžové*

⁷¹ Winkelhöferová, 2008, s. 59.

⁷² https://en.wikipedia.org/wiki/Sakae_Tsuboi.

⁷³ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

⁷⁴ Krouský, Slabý In: Modré Vánoce, 1975, s. 163.

kočky, na ktorom sa spolupodieľalo desať autorov, vrátane Z. K. Slabého, z Európy a Japonska.⁷⁵

V roku 1961 mu bola ponúknutá pozícia editora komiksového časopisu *Dizuní no kuni* (Disneyho krajina) v spoločnosti Reader's Digest. O rok neskôr sa stal jeho šéfredaktorom.⁷⁶

V roku 1967 získal za dielo *Umi no ničijóbi* (1966; Nedeľa na mori) cenu vydavateľstva Sankei.⁷⁷ Okrem tejto ceny získal za svoju tvorbu aj mnohé ďalšie ocenenia.

Po smrti svojej matky, v roku 1968, sa vrátil do Kjóta, kde sa opäť venoval učiteľstvu.

V roku 1973 získal za dielo *Bonbon* ocenenie od Spoločnosti japonských spisovateľov literatúry pre deti a mládež.⁷⁸

Po rozvode so svojou prvou manželkou zostal žiť sám so svojou 8-ročnou dcérou. Túto tematiku spracúva v dielach *Fuju no hikari* (1981; Zimné svetlo) a *Jasašisagokko* (1977; Hra na dobrosrdečnosť). Dielo *Jasašisagokko* bolo v roku 1980 sfilmované do podoby televízneho seriálu, vďaka čomu sa z neho stal bestseller.⁷⁹

Imae Jošitomo zomrel v roku 2015.⁸⁰

Ďalšie diela: *Waraineko* (1964; Smejúca sa mačka), *Kakuretabo monogatari* (1966; Schovávačka), *Kuroi baša* (1967; Čierny koč), *Jújake no kuni* (1973; Krajina zapadajúceho slnka), *Aniki* (1976; Starší brat) atď.⁸¹

3.4 Inui Tomiko

INUI TOMIKO (乾 富子) sa narodila v roku 1924 v Tokiu. Jej otec pracoval ako úradník vo veľkej firme a amatérsky sa zaoberal maľovaním. Autorka v roku 1941 začala študovať odbor japonská literatúra na Nihon džóši daigaku. Počas svojho štúdia sa zoznámila s detskou tvorbou Mijazawy Kendžiho (1896 – 1933), ktorá jej učarovala

⁷⁵ <http://www.databazeknih.cz/knihy/tajemstvi-oranzove-kocky-26223>.

⁷⁶ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

⁷⁷ Krouský, Slabý In: *Modré Vánoce*, 1975, s. 163.

⁷⁸ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

⁷⁹ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

⁸⁰ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

⁸¹ Krouský, Slabý In: *Modré Vánoce*, 1975, s. 163.

natoľko, že sa rozhodla venovať sa detskej próze. Keď bol jej otec preložený na pobočku firmy v západnom Japonsku, prerušila štúdium. Neskôr sa k štúdiu opäť vrátila. V kjótskom vzdelávacom ústave Heian džogakuin študovala pedagogiku predškolského veku. Po absolvovaní pracovala v materských školách v Tokiu a v prefektúre Jamaguči.⁸²

Po skončení vojny, v roku 1947, vydala prózu *Kawa to Norio* (Rieka a Norio), v ktorej reflektuje svoje osobné skúsenosti z vojnového obdobia.⁸³ Postupom času sa začala venovať systematicky písaniu a svoje prvé prózy publikovala časopisecky.

V roku 1949 sa presťahovala naspäť do Tokia a začala pracovať na Univerzite Keiō. Vstúpila do Japonskej asociácie spisovateľov pre deti a mládež a spolu s niekoľkými ďalšími členmi založila časopis *Mame no ki* (Stromček). V roku 1950 nastúpila do vydavateľstva Iwanami šoten ako editorka v knižnici literatúry pre mládež, čo prispelo k jej umeleckému rastu a podnietilo ju k intenzívnejšej literárnej tvorbe. V roku 1953, spolu s ďalšími kolegami, založila časopis *Mugi* (Obilie), v ktorom publikovala prózu *Cugumi* (Drozd hrdzavý). Za toto dielo získala o rok neskôr Cenu pre nových autorov od Japonskej asociácie spisovateľov pre deti a mládež.⁸⁴

V časopise *Mugi*, od roku 1954, na pokračovanie publikovala prózu *Nagai nagai pengin no hanaši* (v slovenskom preklade: *Tučniačatá Puk a Kuk*, 1967), ktorá bola knižne vydaná v roku 1957. Autorka za ňu získala Kultúrnu cenu Mainiči.⁸⁵ Vďaka tomuto dielu sa postupne stala v oblasti literatúry pre deti a mládež uznávanou a rešpektovanou autorkou.

V ďalších rokoch publikovala napr. *Kokage no ie no kobitotači* (1959; Trpaslíci z domčeka pod stromom), *Sora kara no utagoe* (1963; Spev z oblohy) alebo *Hokkjoku no Múšika to Míšika* (1964; v slovenskom preklade: *Muško a Miško na severnom póle*, 1975; v českom preklade: *Eskymáček Tajaut a medvědi*, 1971). Za knihu *Umineko no sora* (1965; Obloha plná čajok) získala Nomovu cenu.⁸⁶

Svojimi prózami, týkajúcimi sa predovšetkým života zvierat a fantastických bytostí, predstavuje deťom úplne nový svet fantázie. Rozvíjanie deja príbehov výborne korešponduje s detskou psychikou a obrazotvornosťou, a zároveň prispieva k zdravému vnútornému rastu detských recipientov. Jej tvorba prináša témy zodpovedajúce

⁸² Winkelhöferová, 2008, s. 114.

⁸³ Winkelhöferová, 2008, s. 114.

⁸⁴ Winkelhöferová, 2008, s. 115.

⁸⁵ Winkelhöferová, 2008, s. 114 – 115.

⁸⁶ Winkelhöferová, 2008, s. 115.

modernej dobe a jej chápaniu spoločnosti, prírody a vzťahov v nich. Hlásia sa k princípom západného ponímania literatúry pre deti a mládež, ale zároveň vychádza z japonského prostredia a historických súvislostí.

Inui Tomiko zomrela v roku 2002.⁸⁷

Ďalšie diela: *Bokurawa kangarú* (1966; *My sme klokany*), *Kurajamidani no kobitotači* (1972; *Trpaslíci z údolia temnôt*), *Jamamba to sora tobu široi uma* (1976; *Horská čarodejnica a biely kôň lietajúci po oblohe*), *Akemi to himicu no tomodači* (1979; *Akemi a tajný kamarát*), *Širouma no futago monogatari* (3 diely, 1985; *Príbeh o bielych koňoch – dvojčatách*) atď.⁸⁸

3.5 Jamanaka Hisaši

JAMANAKA HISAŠI (山中 恒) sa narodil v roku 1931 v meste Otaru na ostrove Hokkaidó. Keď mal osem rokov, jeho rodina sa presťahovala do mesta Hiracuka v prefektúre Kanagawa, ale počas vojny sa vrátili naspäť do Otaru. Po absolvovaní štúdia na univerzite Waseda v Tokiu sa začal venovať literárnej tvorbe pre deti. V roku 1960 získal Cenu pre nových autorov Spoločnosti japonských spisovateľov literatúry pre deti a mládež za dielo *Akage no Poči* (*Ryšavý Poči*).⁸⁹ Po tomto diele nasledovali ďalšie, medzi inými, napr. *Tobetara honko* (1960; *Nič nezískaš, ak to neskúsiš*)⁹⁰ alebo *Boku ga boku de aru koto* (1969; *Som, kto som*), vďaka ktorým získal status uznávaného autora detských kníh. V súčasnosti je v Japonsku považovaný za jedného z najznámejších autorov kníh pre deti a mládež.

Škála jeho tvorby je veľmi pestrá. Tvorila ju realistické príbehy so sociálnou tematikou, príbehy obsahujúce historické námety, ale aj humoristické poviedky. Všetky jeho príbehy sú charakterizované veľkou dávkou optimizmu, radosti, presvedčivosti a sily. Pri ich písaní vždy vychádza zo znalosti potrieb mladých recipientov, preto sú jeho príbehy také obľúbené. Autor dlhú dobu spolupracoval aj s rozhlasom a televíziou.⁹¹

⁸⁷ Winkelhöferová, 2008, s. 114.

⁸⁸ Winkelhöferová, 2008, s. 115.

⁸⁹ <https://ja.wikipedia.org/wiki/山中恒>.

⁹⁰ <https://search.informit.com.au/documentSummary;dn=137476617957875;res=IELHSS>.

⁹¹ Krouský In: Jamanaka, 1978, s. 101.

Ďalšie diela: *Samurai no ko* (1960; Samurajské dieťa), *Aoi me no bančo* (1966; Modrooký náčelník), *Kurama hakase no naze* (1968; v českom preklade: *Profesor Kurama vynálezcom*, 1978), *Hi to hikari no ko* (1968; Žiarivé dieťa), *Itazuraippai* (1968; Veľké uličníctva), *Makenai Akira* (1969; Akira sa nevzdáva) atď.⁹²

3.6 Kójama Jošiko

KÓJAMA JOŠIKO (香山 美子) sa narodila v roku 1928 v Tokiu. Je autorkou kníh pre deti a mládež. Okrem prózy sa venuje aj písaniu básní a textov piesní pre deti. V roku 1949 dokončila štúdium japonskej literatúry na univerzite v Nagoji. V roku 1953 sa, spolu s ďalšími spisovateľmi napr. Inui Tomiko, zúčastnila založenia literárneho časopisu *Mugi* (Obilie), zameraného na literárnu tvorbu mladých autorov.⁹³

V roku 1963 získala za dielo *Ariko no ki* (v českom preklade: *Príbeh dievčky Ariko*, 1974) ocenenie od Spoločnosti japonských spisovateľov literatúry pre deti a mládež.⁹⁴ Okrem tohto ocenenia získala tiež čestné uznanie od japonskej verejnoprávnej televízie NHK.⁹⁵

Ďalšie diela: *Učú no basu* (Vesmírny autobus), *Purasučikku no ki* (Umelý strom), *Fušigi na magarihado* (Zázračný roh ulice) atď.⁹⁶

3.7 Tačihara Erika

TACIHARA ERIKA (立原 えりか), vlastným menom Watanabe Kumiko, sa narodila v roku 1937 v Tokiu. Je autorkou literatúry pre deti a zaoberá sa tiež písaním poézie a prekladateľstvom. Svoje prvé literárne práce napísala ešte ako študentka strednej školy. Debutovala zbierkou *Ningjo no kucu* (Črievičky morskej panny), vydané v roku 1957. Za toto dielo získala Cenu pre nových autorov Spoločnosti

⁹² Krouský In: Jamanaka, 1978, s. 101.

⁹³ Krouský In: Kójama, 1974, obálka.

⁹⁴ Krouský In: Kójama, 1974, obálka.

⁹⁵ [https://ja.wikipedia.org/wiki/香山美子_\(作家\)](https://ja.wikipedia.org/wiki/香山美子_(作家)).

⁹⁶ [https://ja.wikipedia.org/wiki/香山美子_\(作家\)](https://ja.wikipedia.org/wiki/香山美子_(作家)).

japonských spisovateľov literatúry pre deti a mládež.⁹⁷ Zaujala, predovšetkým, novým a sviežim štýlom a prístupom k detskej literatúre, ktorá mala v Japonsku tradične skôr didaktický charakter. Rovnako bolo ocenené aj jej dielo *Dekadeka hito to čibičibi hito* (Velikánski ľudia a maličkí ľudia), vydané v roku 1961.⁹⁸

Jej neskoršia tvorba je písaná tak, že je vhodná nielen pre deti a mládež, ale aj pre dospelých čitateľov. Diela, ktoré vytvorila sa stali medzi čitateľmi veľmi populárne a vychádzali v mnohových edíciách, ako napr. edícia s názvom *Tačihara Erika no fantadží rando* (Svet fantázie Eriky Tačihary), ktorá vychádzala v rokoch 1980 – 1981 v celkovom počte 16 zväzkov.⁹⁹ Jej tvorbu často dopĺňajú ilustrácie jej manžela Watanabe Tóičiho (1937).

Ďalšie diela: *Mokuba ga notta široi fune* (1960; Húpací koník na bielej lodi), *Aoi hane no omoide* (1971; Spomienky modrých krídel), *Mó hitotsu no kuni no monogatari* (1972; Príbehy ešte z jednej krajiny), *Piano no šindžin Šopan* (1980; Básnik klavíru Chopin); básne *Garasu no hanataba* (1971; Sklenená kytica), *Ai no kaidan* (1974; Schodisko lásky), *Tačihara Erika ši no arubamu* (1984 – 1985; Album básní Eriky Tačihary) atď.¹⁰⁰

⁹⁷ Winkelhöferová, 2008, s. 267.

⁹⁸ Winkelhöferová, 2008, s. 267.

⁹⁹ Winkelhöferová, 2008, s. 267.

¹⁰⁰ Winkelhöferová, 2008, s. 267.

4 CHARAKTERISTIKA A ANALÝZA VYBRANÝCH DIEL

V nasledujúcej kapitole uvádzam a charakterizujem niektoré diela autorov, spomenutých v predchádzajúcej kapitole. Ide výlučne o diela, ktoré boli preložené do českého alebo slovenského jazyka. Každé z nich je zaradené do jednej z dvoch kategórií, podľa veku recipienta, pre ktorého je primárne určené. Väčšinu z uvedených diel je však možné označiť ako „vekovo neutrálne“, pretože sú vhodné a môžu byť atraktívne aj pre mladšiu, a rovnako aj pre staršiu vekovú skupinu recipientov.

4.1 Predškolský vek a mladší školský vek

4.1.1 ANNO MICUMASA a ANNO MASAIČIRÓ: Pohádka z cukřenky

Dielo s názvom *Cubo no naka* (壺の中; v českom preklade: *Pohádka z cukřenky*), v Japonsku vydané v roku 1982 (v ČR v roku 1987)¹⁰¹, vytvorili dvaja významní japonskí umelci, otec a syn – ilustrátor Anno Micumasy a autor Anno Masaičiróa. Táto autorská dvojica zaujíma dnes významné miesto nielen v japonskej, ale aj vo svetovej detskej literatúre modernej doby.

Dej príbehu je rozvíjaný jednoduchým opakovaním, pri ktorom sa v malej miske na cukor objavujú stále nové veci. Ich počet narastá od 1 po 10 (1 ostrov, 2 krajiny, 3 hory, 4 hrady, 5 miest, 6 domov, 7 izieb, 8 skríň, 9 debničiek, 10 misiek na cukor).

Prvá časť diela je bohato ilustrovaná. Ku každej ilustrácii je pripojená spravidla jedna veta textu.

Druhá časť obsahuje úlohu pre recipienta (dieťa), ktorej cieľom je, pomocou názorného zobrazovania, rozvíjať matematické a logické myslenie. Autor vyzýva recipienta, aby príbeh vyrozprával ešte raz s tým, že každý spomenutý predmet zobrazí ako červenú bodku a na záver všetky bodky spočíta.

V tretej časti autor uvádza vysvetlenie numerického vzťahu tzv. faktoriálu, ktorého základ tvorí práve postupné narastenie nejakých veličín. Vysvetlenie dopĺňa konkrétnymi príkladmi. Keďže v tejto časti sa už pracuje s väčšími číslami, je určená starším recipientom, napr. starším súrodencom detí alebo ich rodičom, ktorí si

¹⁰¹ In: Anno, 1987, s. 48.

prostredníctvom uvedených príkladov môžu preveriť svoje znalosti a pripomenúť si, názorne i poeticky, túto oblasť matematiky.

Dielo reprezentuje modernú japonskú literatúru určenú pre deti predškolského a mladšieho školského veku. Podnecuje predstavivosť a prostredníctvom ilustrácií poskytuje recipientovi príležitosť k prezeraniu, pomenovávaniu, otázkam, porovnávaniu zobrazeného s vlastnou skúsenosťou, ale tiež rozprávaniu. Zámerom diela je nielen recipienta pobaviť, ale u neho rozvíjať a precvičovať aj základy matematického, logického a abstraktného myslenia.¹⁰²

4.1.2 IMAE JOŠITOMO: poviedky

Poviedky spisovateľa Imae Jošitoma zozbieral a preložil I. Krouský spolu so Z. K. Slabým. V ČR vyšli v roku 1973 pod súhrnným názvom *Vousy na mašličku*¹⁰³, čo je vlastne aj názov prvej poviedky tejto zbierky.

Zbierka obsahuje 26 kratších i dlhších príbehov, ktorých protagonistami sú okrem detí aj rôzne druhy zvierat a živočíchov, a dokonca i fantastické bytosti. Možno v nich nájsť zvieratá Afriky, Austrálie, ale aj typické zvieratá japonských lesov či morské živočíchy. Autor si za hlavné postavy svojich príbehov vyberá predovšetkým mláďatá týchto zvierat a živočíchov, aby prostredníctvom nich zobrazil rozličné radosti a starosti detstva (nadväzovanie priateľstiev, detské hry, osamelosť, vylúčenie z kolektívu kvôli odlišnosti a pod.). Všetky zvieratá a živočíchy sú perzonifikované, to znamená, že rozprávajú a v mnohých prípadoch sa aj správajú ako ľudia.

Spoločným menovateľom všetkých poviedok je predovšetkým humor, ktorý je možné cítiť nielen v priebehu deja príbehov, ale aj v záverečnom rozuzlení, ktoré je vždy pozitívne. Sám autor niekedy do deja príbehov vstupuje ako rozprávač a kladením otázok komunikuje s recipientom. Poviedky sa tiež vyznačujú dynamickými a vtipnými dialógmi obohatenými onomatopojami a citoslovcami.

¹⁰² Krouský In: Anno, 1987, obálka.

¹⁰³ In: Imae, 1973, s. 248.

Príklady poviedok:

V poviedke *Čóčo musubi* (ちょうちょむそび, 1963¹⁰⁴; v českom preklade: *Vousy na mašličku*) riešia leopardí rodičia vážny problém svojho syna, ktorému stále nenarástli fúzy.

V poviedke *Sanbiki no raion no ko* (三びきのライオンの子, 1958¹⁰⁵; v českom preklade: *Tři malá lvíčata*) sa zase levica snaží naučiť svoje tri mláďatá loviť, avšak kvôli ich rozličným povahám to nie je vôbec ľahká úloha.

V poviedke *Jappari tomodači* (やっぱり友だち, 1979¹⁰⁶; v českom preklade: *Přátelé*) sa Jumiko spriatelí s chlapcom zo susedstva, ktorý má netradičnú kamarátku – bielu sovu.

V poviedke *Totongicune* (トトンぎつね, 1957¹⁰⁷; v českom preklade: *O stříbrné lišce*) dostane malá Masako od líšky, za záchranu jej mláďaťa, netradičnú odmenu.

Poviedka *Čiisana aoi uma* (小さな青い馬, 1970¹⁰⁸; v českom preklade: *Malý zelený koník*) rozpráva príbeh o poloosirelom chlapcovi Noboruovi, ktorý sa, vďaka svojmu vysnívanému koníkovi, môže znovu stretnúť so svojou zosnulou mamičkou.

V poviedke *Oni* (鬼, 1972¹⁰⁹; v českom preklade: *Já jsem čert!*) si otec – čert robí starosti o svojho syna – malého čertíka, ktorý sa vôbec nespráva ako správny čert.

V poviedke *Šikakui kurage no ko* (四角いクラゲの子, 1958¹¹⁰; v českom preklade: *Čtverhranná medúza*) sa musí malá medúzka, kvôli svojej odlišnosti, potýkať s problémom odsudzovania a vylúčenia zo skupiny.

4.1.3 INUI TOMIKO: Tučniačatá Puk a Kuk

Dielo s názvom *Nagai nagai pengin no hanaši* (ながいながいペンギンの話; v slovenskom preklade: *Tučniačatá Puk a Kuk*) v Japonsku vydané v roku 1963 (v SR

¹⁰⁴ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

¹⁰⁵ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

¹⁰⁶ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

¹⁰⁷ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

¹⁰⁸ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

¹⁰⁹ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

¹¹⁰ <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>.

v roku 1967)¹¹¹ napísala autorka Inui Tomiko, ktorá sa vďaka nemu stala uznávanou autorkou literatúry pre deti a mládež.

Autorka v diele, takmer realisticky, predstavuje detskému recipientovi život zvierat Antarktídy. Prostredníctvom obrazu života kolónie tučňakov ho oboznamuje s jednotlivými aspektmi života zvierat v tejto oblasti Zeme – obstarávanie potravy, každodenný boj o prežitie a pod. Autorka sa nevyhýba ani zobrazeniu hrozby smrti či smrti samotnej vyplývajúcej z kolobehu života v prírode (prenasledovanie mladých tučňakov čajkou, mŕtvy delfín a pod.).

Hlavnými protagonistami sú dvaja bratia – tučníaci Puk a Kuk, ktorí sú charakterovo veľmi odlišní. Kým starší Puk je sebavedomý, odvážny a samostatný, mladší Kuk je jeho pravým opakom. Pukova dobrodružná povaha a nebojnosť obidvoch bratov často dostáva do zaujímavých, ale mnohokrát i nebezpečných situácií. Recipient môže prostredníctvom troch, pomerne krátkych, príbehov sledovať ich život od narodenia až po dospievanie. Malí tučníaci sú v mnohom podobní deťom a mladým, predovšetkým svojou zvedavosťou, hravosťou, občasným vzdorom voči autoritám a pod., preto sa s nimi mladí recipienti môžu veľmi ľahko identifikovať.

Autorka v diele zobrazuje nielen detstvo a dospievanie s niektorými svojimi špecifikami (túžba po odlišnosti, vzdor voči autoritám, prvá láska a pod.), ale ponúka tiež obraz rodiny a vzťahov v rámci nej (rodičia a deti, starší a mladší súrodenci), poukazuje na rodičovskú lásku a starostlivosť, priateľstvo a vzájomnú pomoc, a nepriamo tiež označuje isté sociálne problémy (rozdiely medzi ľuďmi kvôli moci, obmedzovanie slobody).

Dieło obsahuje mnoho realistických opisov prostredia Antarktídy spolu s jeho výnimočnými javmi (polárna žiara, polárny deň a noc a pod.), čo pre recipienta predstavuje bohatý zdroj nových informácií. Okrem toho autorka v diele predstavuje, okrem tučňakov, aj veľa iných druhov zvierat žijúcich v tejto oblasti, ako sú napr. veľryby, delfíny, čajky atď. Všetkým zvieratám ponecháva ich zvieraciu prirodzenosť, avšak čiastočne ich perzonifikuje – rozprávajú, v určitých situáciách sa správajú ako ľudia a pod. Okrem zvierat sa v diele nakrátko objavia aj postavy ľudí – japonských veľrybárov, z ktorých významnejšiu rolu zohrá len muž menom Moriuči Sei, ktorý sa spriatelí s tučňakom Pukom.

¹¹¹ In: Inui, 1967, s. 84.

Dielo je písané živým jazykom obohateným početnými onomatopojami a citoslovcami, s využitím množstva prehovorov postáv. Autorka chce svojím dielom ponúknuť recipientovi predovšetkým zábavu a oddych, prípadne ho naučiť niečo nové a poskytnúť mu príležitosť na rozvoj psychických procesov (kognitívnych, emocionálnych). Dielo má však tiež výchovný charakter, pretože recipientovi predkladá niekoľko situácií, v ktorých je poukázané na správne či nesprávne správanie sa a konanie a z neho vyplývajúce dôsledky.

4.1.4 INUI TOMIKO: Eskymáček Tajaut a medvědi

Dielo s názvom *Hokkjoku no Múšika to Míšika* (北極のムーシカとミーシカ; v českom preklade: *Eskymáček Tajaut a medvědi*; v slovenskom preklade: *Muško a Miško na Severnom póle*) bolo v Japonsku vydané v roku 1961, v ČR v roku 1971¹¹² a v SR v roku 1975. Rokom vydania predchádza autorkinmu dielu o tučniakoch Pukovi a Kukovi. Obidva príbehy obsahujú, okrem podobných dejových línií, mnoho spoločných prvkov – podobné prostredie, charakterovo podobní hlavní hrdinovia, vykreslené vzťahy medzi postavami a pod. Z tohto dôvodu mohlo byť jedno dielo vzorom, inšpiráciou pre napísanie druhého príbehu.

Autorka v príbehu, prostredníctvom života a dobrodružstiev dvoch medved'at – bratov Míška a Máška, predstavuje detskému recipientovi život zvierat (predovšetkým ľadových medved'ov) v oblasti Arktídy – severného pólu. Nejde však o úplne autentické vykreslenie ich života.

Medvedíky sú charakterovo veľmi podobní tučniakom z predchádzajúceho príbehu. Míška je, tak ako tučniak Puk, nebojácny a veľmi zvedavý, zatiaľ čo Máška je, tak ako Kuk, bojzlivejší a pasívnejší. Obidva medvedíky sú svojou hravosťou, zvedavosťou a správaním sa porovnateľné s deťmi.

Väčšina zvierat v príbehu je čiastočne perzonifikovaná – rozprávajú a v niektorých situáciách sa aj správajú ako ľudia, avšak autorka im zachovala aj ich zvieraciu podstatu zobrazovanú, predovšetkým, prostredníctvom zákonov v prírode – potravinový reťazec, boj o prežitie, nekompromisnosť prírody a pod. Autorka sa v diele teda nevyhýba situáciám, prostredníctvom ktorých recipientovi objasňuje aj tieto skutočnosti. Robí to však, s ohľadom na detského recipienta, primeraným spôsobom.

¹¹² In.: Inui, 1971, s. 108.

Okrem rozličných zvierat žijúcich v tejto oblasti (ľadové medvede, tulene, mrože, polárne líšky atď.) sa v diele objavujú aj postavy ľudí. Na začiatku príbehu sú len letmo zmienení lovci tuleňov a ľadových medvedov, avšak v jeho závere do dejovej línie vstupuje postava eskymáckeho chlapca Tajauta, ktorý si u zvierat vyslúži zvláštne uznanie.

Autorka do príbehu zakomponovala mnoho situácií, ktoré sa vyskytujú aj vo svete ľudí – strach matky o svoje deti, pomoc druhému v núdzi, tolerancia v spolunažívaní, odpúšťanie prečinov, vytváranie priateľstiev a pod. Vykresľuje v ňom tiež vzťahy porovnateľné so vzťahmi v ľudskom svete – vzťah medzi rodičmi (predovšetkým matkou) a deťmi, vzťah medzi súrodencami, vzťah medzi priateľmi a pod.

Na vytvorenie dokonalej atmosféry a predstavy o prostredí, v ktorom sa príbeh odohráva, autorka využíva pestré a detailné opisy. Jednoducho a dobre sa čítajúce pútavé rozprávanie ešte obohacuje početnými dialógmi medzi jednotlivými postavami.

Do príbehu sú vložené aj niektoré prírodné úkazy súvisiace s touto oblasťou našej planéty (polárny deň a noc, polárna žiara, zamrzanie mora, lámanie ľadovcov atď.), čím autorka recipientovi poskytuje nové a určite i zaujímavé informácie.

4.1.5 JAMANAKA HISAŠI: Profesor Kurama vynálezcom

Kurama hakase no naze (クラマはかせのなぜ; v českom preklade: *Profesor Kurama vynálezcom*) je dielom autora Jamanaky Hisašiho, ktoré bolo v Japonsku vydané v roku 1968 a v ČR v roku 1978¹¹³.

Autor, ktorý v diele vystupuje ako rozprávač, v ňom v 10 krátkych príbehoch vykresľuje vtipné a mnohokrát až bizarné zážitky univerzitného profesora Kuramu Džúróa. Charakterizuje ho ako roztržitého a zaneprázdneného človeka, ktorý sa odmalička venoval len štúdiu, a preto mu vôbec nezostal čas na detské hry a zábavu. Svoje nenaplnené detstvo si teraz, už ako dospelý, kompenzuje vyrábaním rôznych zvláštnych vynálezov a “zlepšovákov“, ktoré sú ako vystrihnuté zo *sci-fi* filmu (napr. nepraskajúce mydlové bubliny, prístroj na odstraňovanie zbytočných vecí, nezmazateľný atrament, prášok podporujúci rast rastlín a pod.).

Každý príbeh má v podstate veľmi podobný scenár – profesor z určitého podnetu (vlastný zážitok, niekoho žiadosť a pod.) zostrojí vynález, ktorý má pomôcť vyriešiť

¹¹³ In: Jamanaka, 1978, s. 104.

nejakú situáciu či problém. Avšak každý z jeho „zlepšovákov“ nakoniec spôsobí viac problémov než úžitku, preto si profesor v závere každého príbehu musí znovu a znovu uvedomiť, že niektoré veci je lepšie nechať tak ako sú a nesnažiť sa ich nasilu meniť a vylepšovať.

Do protikladu so študovaným, avšak „nevyhraným“ profesorom autor stavia postavu malého dievčatka, ktoré sa objavuje v niekoľkých príbehoch a reprezentuje jednak prirodzené detstvo a detský pohľad na svet, a taktiež postavu, s ktorou sa detský recipient môže stotožniť. V istých momentoch autor dokonca stavia do kontrastu detskú rozumnosť s nerozvážnosťou dospelých.

Príbehy sú oživené početnými dialógmi a humorom. Objavuje sa v nich dokonca aj niekoľko základných poznatkov z prírodných vied ako je biológia, fyzika a pod.

Autor chce svojimi krátkymi poučnými a vtipnými príbehmi recipienta v prvom rade pobaviť. V príbehoch sú však zakomponované aj prvky výchovného pôsobenia, keď v nich zdôrazňuje vhodné konanie a správanie sa, a zároveň poukazuje na dôsledky toho nesprávneho. Príbehy tiež môžu recipienta podnietiť k zvedavosti, predstavivosti, k objavovaniu sveta, a taktiež rozvíjať jeho kognitívnu stránku napr. prostredníctvom uvažovania nad existenciou profesorových vynálezoch v reálnom svete a dôsledkoch, ku ktorým by, prostredníctvom nich, mohlo dôjsť.

4.1.6 TAČIHARA ERIKA: Skřítkové a strašidla

Zbierka s názvom *Skřítkové a strašidla*, ktorá bola v ČR vydaná v roku 1970¹¹⁴, pozostáva z dvoch, rozsahovo dlhších, poviedok autorky Tačihary Eriky.

Prvá z nich s názvom *Mači de saigo no jósei wo mita omawari-san no hanaši* (まちでさいごのようせいをみたおまわりさんのはなし; v českom preklade: *Pohádka o strážníkovi, který viděl poslední skřítky ve městě*)¹¹⁵ rozpráva príbeh o strážníkovi Džirobem, ktorý v parku objaví ríšu škriatkov, získa ruku ich princeznej a nakoniec ich všetkých musí zachrániť, pretože ríša škriatkov hrozí zánik.

V druhom príbehu s názvom *Tamutamu obake to Džimudžimu obake* (タムタムおばけとジムジムおばけ; v českom preklade: *Strašidla Tamtam a Džimadžima*)¹¹⁶

¹¹⁴ In: Tačihara, 1970, obálka.

¹¹⁵ Krouský, Slabý In: Tačihara, 1970, s. 1.

¹¹⁶ Krouský, Slabý In: Tačihara, 1970, s. 19.

autorka recipienta zavedie na japonský vidiek a zoznámi ho s tunajším jazerným strašidlom Tamtamom, ktoré spolu so svojou kamarátkou – strašidlom Džimadžimou, musí opustiť svoju domovinu, aby tak uniklo ziskuchtivým dedinčanom, ktorí ho chcú chytiť a predať do cirkusu.

Obidve uvedené poviedky sa vyznačujú dynamickým a pútavým rozprávaním, obrazotvornými opismi, ktoré dokážu podnietiť recipientovu predstavivosť a živými dialógmi. Autorka v poviedkach intenzívne pracuje s fantastickými prvkami (nadprirodzené bytosti, nereálne situácie a pod.), ktoré zasadzuje do reality.

V príbehoch využíva aj niekoľko zaujímavých prvkov, ktoré zakomponúva priamo do textu. Ide napr. o úryvok z novinového článku, oznam alebo list. Prostredníctvom otázok či krátkeho príhovoru, ktoré sú súčasťou príbehu, komunikuje s recipientom. Predovšetkým v druhej poviedke zobrazuje rozličné ľudské emócie či citové rozpoloženia (strach, osamelosť, obavy, radosť atď.), a zároveň poukazuje na ľudské chyby a nedostatky (chamtivosť, vypočítavosť, hlúposť, xenofóbia, netolerantnosť atď.). V poviedkach sa, okrem mien postáv, objavuje aj niekoľko ďalších elementov, ktoré priamo odkazujú na Japonsko (peňažná mena) alebo čiastočne prezentujú jeho kultúru (jedlo, flóra).

4.2 Stredný a starší školský vek

4.2.1 CUBOI SAKAE: Dvadsaťštyri oči

Román *Nidžúši no hitomi* (二十四の瞳; v slovenskom preklade: *Dvadsaťštyri oči*) bol v Japonsku vydaný v roku 1958 a v SR vyšiel v roku 1961.¹¹⁷

Autorka v rámci 10 kapitol predstavuje čitateľovi, v rozpätí približne 20 rokov (príbeh začína rokom 1928 a končí v prvých rokoch po skončení 2. svetovej vojny), životný príbeh učiteľky Óiši Hisako a jej dvanástich žiakov. Táto, na vtedajšie pomery, moderná žena (nosí oblečenie v západnom štýle, jazdí na bicykli) prichádza do chudobnej roľnícko-rybárskej dediny, aby tu nastúpila na miesto učiteľky v miestnej škole. Miestni ju spočiatku neprijímajú a kritizujú za jej prílišnú „modernosť“ či

¹¹⁷ In: Cuboi, 1961, s. 195.

výstrednosť. Ona si však svojou vytrvalosťou, bezprostrednosťou a láskavým prístupom nakoniec získa nielen srdcia svojich žiakov, ale aj všetkých dedičanov.

Dielo sa dobre a ľahko číta a vyznačuje sa tiež pútavým rozprávaním, obohateným pestrými opismi prostredí a dynamickými, živými dialógmi. Autorka v ňom popisuje niekoľko závažných problémov vtedajšieho Japonska – ide o problémy v sociálnej, ekonomickej a politickej oblasti. Na rodinnom zázemí a problémoch jednotlivých detí ilustruje sociálne pomery vidieckeho obyvateľstva. Život v Japonsku a všeobecne pohľad na vtedajší svet zachytáva nielen očami dospelých, ale aj očami detí, z ktorých každé má svoje individuálne črty, svoje sny a plány, a taktiež svoje radosti i problémy. Dielo obsahuje mnoho úsmevných, ale aj vážnych epizód z ich životov.

Autorka sa venuje aj intenzívnemu odmietaniu vojny, a taktiež kritike japonskej vlády, ktorá pred vojnou a počas nej zakazovala šíriť protivojnové myšlienky, vyjadrovať sa k jej krokom v otázkach vojny, nabádala k nezdravému až fanatickému vlastenectvu a zvrátenému schvaľovaniu vojny, pričom za najväčšiu hodnotu, ktorá mala dokonca prednosť pred ľudským životom, pokladala oddanosť vlasti a cisárovi. Táto propaganda vojny zasiahla nielen dospelých, ale aj deti a mládež. Predovšetkým prostredníctvom názorov a postojov učiteľky Óiši, a taktiež prostredníctvom jej života (kvôli vojne prišla o otca, manžela aj dcéru) a životných osudov niektorých jej žiakov (traja z nich zomreli na fronte), autorka demonštruje nezmyselnosť a hrôzostrašnosť vojny.

V diele možno nájsť aj množstvo odkazov na historické či politické udalosti, ktoré sa v Japonsku v tomto období odohrali (napr. reforma volebného práva a prvé voľby, ekonomická kríza, hladomor v severných oblastiach, vojenský konflikt v Mandžusku, prenasledovanie prívržencov komunizmu atď.). Zaujímavosťou je, že sa autorka v diele čiastočne dotýka aj otázky emancipácie žien v kontraste s tradičným ponímaním ich postavenia v japonskej spoločnosti.

Keďže ide o román z japonského prostredia je prirodzené, že je jeho dej pretkaný odkazmi na japonskú kultúru a japonský spôsob života (zvyklosti, tradície, odievanie, stravovanie, školský systém atď.). Objavujú sa v ňom tiež texty japonských piesní, staré japonské miery (*ri*, *go*, *šó*), japonská fauna a flóra, či opisy typického počasia (napr. obdobie tajfúnov).

Román *Dvadsaťštyri očí* je citlivým ľudským príbehom, plným hlbokých emócií a myšlienok. Je určený čitateľom od 15 rokov, avšak niektoré fakty, v ňom obsiahnuté (historické, politické udalosti a pod.), môžu byť pre súčasného (aj japonského) čitateľa

nezrozumiteľné, nezaujímavé, prípadne môžu v príbehu pôsobiť rušivo. Napriek tomu, má toto dielo stále čo povedať aj v súčasnosti.

4.2.2 KÓJAMA JOŠIKO: Príbeh dívky Ariko

Novela *Ariko no ki* (あり子の記; v českom preklade: *Príbeh dívky Ariko*), ktorej autorkou je Kójama Jošiko, bola v Japonsku vydaná v roku 1962 a v ČR vyšla až v roku 1974.¹¹⁸

Dielo je rozdelené na 8 kapitol, z ktorých každá je ešte rozčlenená na niekoľko kratších podkapitol. Dej príbehu sa odohráva krátko po 2. svetovej vojne a je situovaný do rybárskeho mesta ležiaceho neďaleko Tokia. Autorka v ňom zachytáva každodenný život rodiny Kitano – najstaršieho syna Džuna, jeho dvoch sestier Ariko a Mičiko a ich matky. Po tragickej smrti otca musí 17-ročný Džun prevziať rolu živiteľa rodiny a pokračovať v otcovej práci podomového predavača rýb a morských chalúh. Hlavná protagonistka príbehu, 15-ročná Ariko, práve prechádza náročným obdobím puberty, ktoré sa u nej prejavuje vzdorom, častými zmenami nálad a pocitmi opustenosti, bezradnosti a krivdy. Chce čo najskôr dokončiť školu, aby mohla začať pracovať a prispievať tak do rodinného rozpočtu. Najmladšia Mičiko je žiačkou, pravdepodobne, nižšej strednej školy. Matka detí sa venuje povinnostiam v domácnosti, avšak v závere príbehu začína aj ona pracovať.

Autorka prostredníctvom osudov jednotlivých členov rodiny Kitano (predovšetkým Džuna a Ariko) približuje recipientovi pomery a život v Japonsku v tomto období. V príbehu možno nájsť odkazy na zmeny, ktoré so sebou priniesol vývoj japonskej spoločnosti. Tieto zmeny zasiahli nielen do rodinných vzťahov, ale značne ovplyvnili celú generáciu mladých Japoncov.¹¹⁹ Autorka sa v príbehu dotýka tiež témy rodinných vzťahov a rodinnej súdržnosti – spoločných i osobných problémov jednotlivých jej členov, ktoré ich môžu narúšať alebo ich naopak upevňovať (napr. smrť člena rodiny, finančné problémy, puberta, zlá partia, hľadanie zamestnania a pod.).

Západného čitateľa môže dielo upútať vykreslením rôznych japonských tradícií a zvykov (napr. počas osláv Nového roku, uctenie si zosnulých a pod.), spôsobu života (stravovanie, štúdium a pod.), zaužívaných zvyklostí (prejavy úcty a pod.) atď. Pre

¹¹⁸ In: Kójama, 1974, s. 144.

¹¹⁹ Krouský In: Kójama, 1974, obálka.

lepšiu predstavu oblasti, v ktorej sa dej odohráva, sa v príbehu objavuje aj niekoľko konkrétnych názvov miest a mestských štvrtí.

Príbeh je rozprávaný z pohľadu tretej osoby. Rozprávanie je oživené dynamickými dialógmi, vnútornou rečou postáv (uvedenou v zátvorkách), a tiež opismi prostredí. Zaujímavosťou sú akési „vsuvky“ v rámci textu, napr. tabuľka s cenami tovaru, vizitka alebo výpočet rodinných výdavkov.

ZÁVER

Anno Micumasa a Anno Masaičiró, Cuboi Sakae, Imae Jošitomo, Inui Tomiko, Jamanaka Hisaši, Kójama Jošiko, Tačihara Erika – to je len nepatrná časť autorov, ktorí sa v Japonsku zaoberali/zaoberajú literárnou tvorbou pre deti a mládež. Na utvorenie si komplexnej predstavy o japonskej detskej literatúre, a súčasne o japonskej autorskej literárnej tvorbe pre deti a mládež by bolo však potrebné analyzovať aj tvorbu súčasných japonských autorov detskej literatúry. Toto však nebolo cieľom práce. Cieľom práce bolo poskytnúť stručný náhľad do problematiky detskej literárnej tvorby v Japonsku so zameraním sa na autorskú detskú literárnu tvorbu, s potenciálom ďalšieho rozpracovávanía a skúmania tejto témy. Hlavným zámerom práce bolo, aspoň čiastočne, predstaviť túto literatúru českému a slovenskému recipientovi prostredníctvom diel, ktoré si môže vypočítať alebo aj sám prečítať vo svojom rodnom jazyku.

Dovolím si tvrdiť, že práca zahŕňa analýzu všetkých japonských literárnych diel určených deťom a mládeži (s výnimkou súborného vydania poviedok od rôznych japonských autorov, ktoré v ČR vyšlo v roku 1975 pod názvom *Modré Vánoce*)¹²⁰, ktoré sú dostupné v českom alebo slovenskom preklade.

Literatúra pre deti a mládež je, podľa môjho názoru, vo všeobecnosti akousi „univerzálnou“ literatúrou – takmer vždy spracováva témy, ktoré sú atraktívne pre detských recipientov v ktorejkoľvek krajine sveta, a taktiež obsahuje hrdinov, s ktorými sa môžu mladí recipienti stotožniť. Z tohto dôvodu si myslím, že aj japonská literárna tvorba pre deti a mládež by mala potenciál zaujať aj českého a slovenského recipienta. Je preto veľká škoda, že sa v súčasnosti prekladom tejto časti japonskej literárnej tvorby v Českej republike ani na Slovensku, nikto aktívnejšie nevenuje, tak ako tomu bolo v minulom storočí vďaka I. Krouskému a V. Krupovi.

Táto práca môže preto slúžiť aj ako výzva alebo motivácia pre súčasných aj budúcich japanológov a prekladateľov, ktorí by sa chceli alebo by mali možnosť venovať sa prekladaniu japonskej autorskej literatúry pre deti a mládež.

¹²⁰ Krouský, Slabý In: *Modré Vánoce*, 1975, s. 169.

RESUMÉ

The purpose of the thesis is to introduce the issue of japanese authors' literature for children and youth. The thesis contains the characteristics of children's literature in general. It briefly defines its basic elements (themes, genres, forms), its meaning and function, but also the recipient to whom it is intended. The thesis contains also brief history of japanese children's literature approximately from the Middle Ages to the post-World War II period, when the japanese authors' literature for children and youth began to form. An important part of the thesis are biographies of selected japanese authors of children's literary creation and analysis of some of their works.

Keywords: literature for children and youth, japanese children's literature, japanese authors' literature for children and youth, Anno Mitsumasa, Anno Masaichirō, Tsuboi Sakae, Imae Yoshitomo, Yamanaka Hisashi, Kōyama Yoshiko, Tachihara Erika

ZOZNAM POUŽITÝCH PRAMĚŇOV A LITERATURY

Primárna literatúra:

ANNO, Masaičiró a Micumasa ANNO. *Pohádka z cukřenky*. Prel. Ivan Krouský. Praha: Albatros, 1987. ISBN 13-732-87.

CUBOI, Sakae. *Dvadsaťštyri očí*. Prel. Viktor Krupa. Bratislava: Mladé letá, 1961. 191 s.

IMAE, Jošitomo. *Vousy na mašličku*. Prel. Ivan Krouský. Praha: Lidové nakladatelství, 1973. 248 s. ISBN 26-007-73.

INUI, Tomiko. *Eskymáček Tajaut a medvědi*. Prel. Ivan Krouský. Praha: Albatros, 1971. 107 s. ISBN 13-725-71.

INUI, Tomiko. *Tučniačatá Puk a Kuk*. Prel. Viktor Krupa. Bratislava: Mladé letá, 1967. 82 s. ISBN 66-165-67.

JAMANAKA, Hisaši. *Profesor Kurama vynálezcem*. Prel. Ivan Krouský a Zdeněk K. Slabý. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1978. 104 s. ISBN 45-013-77.

KÓJAMA, Jošiko. *Příběh dívky Ariko*. Prel. Ivan Krouský. Brno: Blok, 1974. 140 s. ISBN 47-003-74.

TAČIHARA, Erika. *Skřítkové a strašidla*. Prel. Ivan Krouský. Praha: Lidové nakladatelství, 1970. 32 s. ISBN 26-081-70.

Sekundárna literatúra:

KONIAROVÁ, Nikola. *Kniha pre deti a jej vplyv na vytváranie estetického čítania*. Brno: Masarykova univerzita 2012. Bakalárska práca, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy.

KOPÁL, Ján. *Slovenská literatúra pre deti a mládež 1945-1990*. Nitra: Peter Huba, 1997. ISBN 80-88803-12-8.

Modré Vánoce: Výbor z pohádkovéj tvorby současných japonských autorů. Kolektív autorov. Prel. Ivan Krouský a Zdeněk K. Slabý. Praha: Albatros, 1975. 164 s. ISBN 13-727-75.

STEWIG, John W. *Children and Literature*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1988. ISBN 0-395-42950-1.

WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Slovník japonské literatury*. Praha: Nakladatelství Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-373-2.

Elektronické zdroje:

Anno Mitsumasa [online]. Encyclopedia.com. [vid. 2016-10-25]. Dostupné na: <http://www.encyclopedia.com/children/academic-and-educational-journals/anno-mitsumasa-1926>

STEENPAAL, Niels van. *Japanese Children's Literature 17-19c*. In: Dissertation reviews [online]. Dissertation reviews, 2014 [vid. 2016-11-20]. Dostupné na: <http://dissertationreviews.org/archives/5305>

Tajemství oranžové kočky [online]. Databazeknih.cz. [vid. 2017-02-18]. Dostupné na: <http://www.databazeknih.cz/knihy/tajemstvi-oranzove-kocky-26223>

Tsuboi Sakae. In: Wikipedia: The Free Encyclopedia [online]. Wikipedia Foundation, 2003. Stránka naposledy edit. 2. 7. 2016 o 03:55. [vid. 2016-12-10]. Anglická verzia. Dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/Sakae_Tsuboi

VALENTA, Zdeněk. *Česká a světová literatura pro děti* [online]. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity J. E., 2013. [vid. 2017-03-07]. Dostupné na: http://www.pf.ujep.cz/files/KBO/USTA/Studijni_opora_Ceska_a_svetova_literatura_pro_deti.pdf

WAKABAYASHI, Judy. *Foreign Bones, Japanese Flesh: Translations and the Emergence of Modern Children's Literature in Japan*. In: Japanese Language and Literature, vol. 42, No. 1 [online]. Pittsburgh: American Association of Teachers of Japanese, 2008. [vid. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/30198061>

WATANABE, Shigeo. *Post-war children's literature in Japan*. In: International Library Review [online]. April 1970, Volume 2, Issue 2, s. 113 – 124. [vid. 2016-11-20]. Dostupné na: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0020783770900555>

Yamanaka Hisashi [online]. Informit.com.au. [vid. 2017-02-20]. Dostupné na: <https://search.informit.com.au/documentSummary;dn=137476617957875;res=IELHSS>

今江祥智 (Imae Jošitomo). In: ウィキペディア: フリー百科事典 (Wikipedia: Furí hjakkadžiten) [online]. Wikipedia Foundation, 2003. Stránka naposledy edit. 30. 9. 2016 o 14:27. [vid. 2017-02-20]. Japonská verzia. Dostupné na: <https://ja.wikipedia.org/wiki/今江祥智>

山中恒 (Jamanaka Hisaši). In: ウィキペディア: フリー百科事典 (Wikipedia: Furí hjakkadžiten) [online]. Wikipedia Foundation, 2003. Stránka naposledy edit. 2. 2. 2017 o 13:21. [vid. 2017-02-20]. Japonská verzia. Dostupné na: <https://ja.wikipedia.org/wiki/山中恒>

香山美子 (Kójama Jošiko). In: ウィキペディア: フリー百科事典 (Wikipedia: Furí hjakkadžiten) [online]. Wikipedia Foundation, 2003. Stránka naposledy edit. 8. 2. 2017 o 08:23. [vid. 2017-02-15]. Japonská verzia. Dostupné na: [https://ja.wikipedia.org/wiki/香山美子_\(作家\)](https://ja.wikipedia.org/wiki/香山美子_(作家))